

4.18 Nunnanlahden kylämaisema, Juuka

Nunnanlahti edustaa Vaara-Karjalan maisema-aluetta ja Pielisen altaan maisematyyppiä. Kaivos-toiminta lyö vahvan leimansa kylämaisemaan. Vuolukiven louhinta alkoi jo 1800-luvun lopussa, ja lukuisat vanhat louhokset kertovat kylän elinkeinohistoriasta.

Vanhasta asutuksesta kertoo Eevikkalan pelloilta löydetty kivikautinen asuinpaikka. Pysyvämpi Nunnanlahden kylän asutushistoria periytyy 1500-luvun lopulta. Kylä kehittyi hitaasti 1880-luvulle asti, minkä jälkeen vuolukiviesiintymän löytymisen seurauksena väkiluku alkoi kasvaa ja kylä kehittyä. Vuosikymmenten aikana Nunnanlahden vuolukiviesiintymän ympärillä on ollut useita yhtiöitä ja avolouhoksia. Nunnanlahden vuolukiviteollisuuden uusi tuleminen alkoi vuonna 1980, jolloin Suomen Vuolukivi Oy aloitti uunien tuotannon.

Nunnanlahden nykypäivän kulttuuriympäristöarvoja ovat erityisesti kaivosteollisuuden käyttöön rakennetut rakennukset. Talot on rakennettu 1900-luvun alkupuolella silloisten teollisuuslaitosten toimistoiksi ja henkilökunnan asunnoiksi. Arvokkaimmat rakennukset on kunnostettu ja ne ovat säilyneet hyväkuntoisina. Näistä maakunnallisesti arvokkaita ovat vuolukivi-yhtiön jugend-tyyliset toimistoasuinrakennukset. Kyseiset rakennukset edustavat Nunnanlahden vuolukiviteollisuuden syntyä ja kasvua kansallisromantiikan ajalta 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta. Seudun identiteetin kannalta niillä on huomattavaa arvoa symbolisina rakennuksina. Valkoinen talo (1903) valmistui isännöitsijän asunnoksi, jossa toimi myös yhtiön konttori. Vuolukivirakentamista edustaa myös pihalla oleva vanha höyryvoimala (1910, piippu purettu), joka on pyörittänyt rannassa toiminutta sahaa. Samaan Nunnanlahden kyläkuvaan kuuluu Trouppin talo (1909), joka puolestaan on ollut konttoripäällikön ja kasöörin asuinrakennus. Siellä on toiminut myös kylän puhelinkeskus ja sekatavarakauppa. Nunnanlahden ala-aste edustaa seudullisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä. Nunnanlahden kyläkuvaan ja vuolukivi-yhtiön toimintaan kiinteästi liittyvä rakennus on valmistunut vuonna 1909.

Nunnanlahden kylän kulttuuriympäristöarvot perustuvat pääosin kaivostoiminnan syntyyn ja nykypäivään liittyvään rakennettuun kulttuuriympäristöön. Kyseessä on erityispiirteinen teollinen tuotantomaisema. Sen maisemapiirteet eivät kuitenkaan täytä maisema-alueinventoinnissa arvokkaalle maisema-alueelle annettuja kriteereitä. Inventoinnissa pääpaino on asetettu erityisesti maaseudun viljelymaisemaan ja perinteisessä asussa säilyneisiin, luonnonltaan ja kulttuuriperinnöltään monipuolisiin alueisiin. Maanviljelyn vähentyminen kylällä vaikuttaa myös maisema-arvo- luokkaan alentavasti.

Rajaus: -

Maakuntakaavamerkintä: Paikallisesti arvokas maisema-alue.

4.19 Paalasmaan saaristokylä, Juuka

Paalasmaa on esimerkki saaristoasutuksesta. Alueen luonnonympäristön vaihtelevuus ja jylhyys korkeine vaaroinen muodostavat kylämaiseman tärkeimmät arvot. Paalasmaa edustaa Vaara-Karjalan ja tarkemmin Pielisen altaan aluetta. Paalasmaan suurin arvo muodostuu jylhien kuusi-
pitteisten vaarojen, Pielisen avaran maisematilan ja kulttuurimaiseman kohtaamisesta. Näistä kulttuurimaisemat ovat taantumassa.

Rakennuskanta on peräisin viime sotien jälkeiseltä jälleenrakennuskaudelta. Paikoittain sijaitsee myös maisemaan sopimattomia matalia 1970- ja 1980-lukujen tiiliverhoiltuja omakotitaloja, joita sijaitsee varsinkin Eteläpään keskusalueella.

Paalasmaan asuttaminen tapahtui 1700-luvulla, jolloin Vuokon kylästä siirrettiin neljä taloa. Luonnonympäristön vuoksi tilat ovat sijoittuneet harvakseltaan saaren sisäosiin kylätien varteen, vaarojen alarinteille ja vaarojen välisiin laaksoihin. Luonnonympäristön ja tilojen sijoittumisen vuoksi kylällä ei ole varsinaista kyläkeskusta, vaan asutus sijaitsee 4-5 ryhmässä. Yksittäiset peltoaukeat ovat pienialaisia, ja peltoalueet sijaitsevat pääosin pienillä kumpareilla talojen ympärillä. Pohjois-Karjalan kulttuuriympäristöselvityksessä rakennetun kulttuuriympäristön kohteista on nostettu esille kansakoulu ja Kuuselan pihapiiri, Ollilan vuoraamaton harmaahirsinen asuinrakennus, Hiekkalan asuinrakennus, Marttilan päärakennus vuodelta 1910 sekä Paalasmaan kappelikirkko. Paalasmaalla maanviljely on taantunut voimakkaasti. Tällä hetkellä maakuntakaavan ensimmäisen vaiheen maisema-aluerajauksen pohjoisosassa sijaitsevien pientilojen (Marttila, Vaarala, Kuusela ja Ollila) pellot ovat metsittymässä ja maisema sulkeutunut. Laajempia nurmiviljelyssä tai keksantona olevia peltoaukeita löytyy vielä Eteläpäästä. Vanhat rakennukset ovat autioituneet ja talojen väliset näkymät sulkeutuneet (kuva 18).

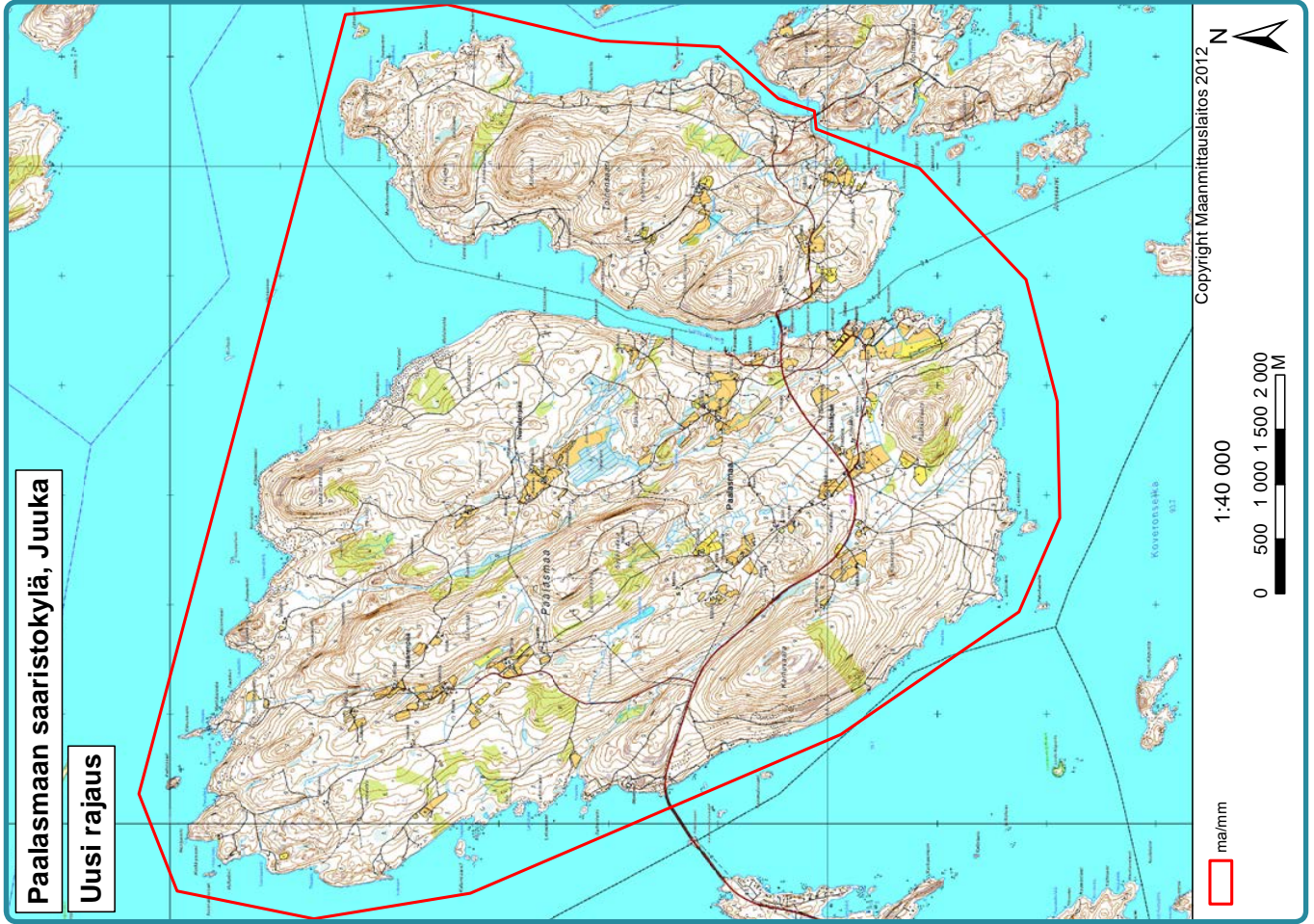
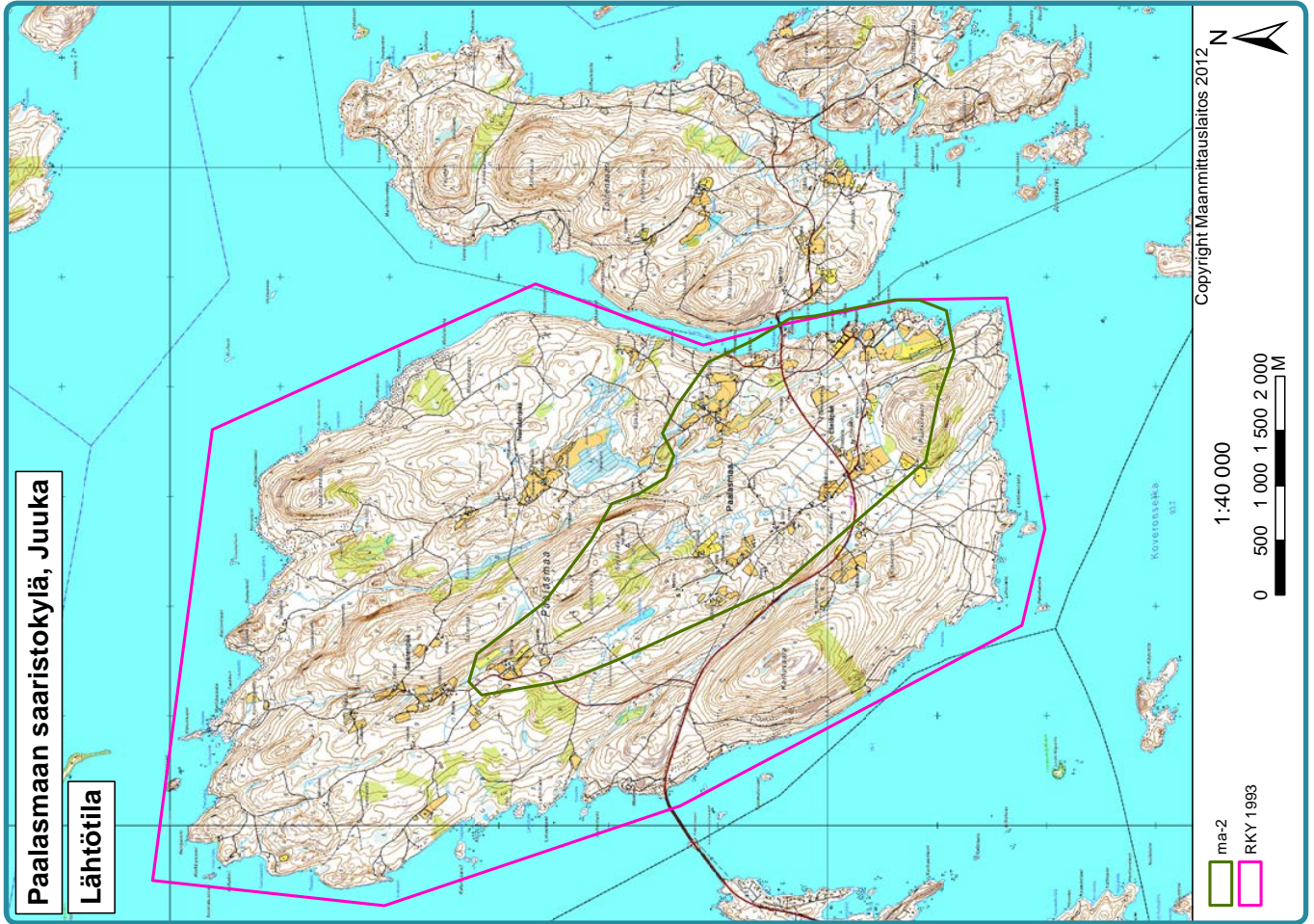
Kuva 18 Paalasmaan sulkeutumassa olevaa kulttuurimaisemaa.

Paalasmaan kulttuurimaisemalliset arvot, jotka pohjautuvat maanviljelykseen, ovat voimakkaasti taantuneet. Entisaikojen puoliavoimet peltomaisemat ovat lähes kadonneet maanviljelyksen vähenemisen seurauksena. Rakennusperintökohteet ovat myös pääosin huonokuntoisia ja käyttämättömiä. Alueen arvot perustuvat nykyään asutushistoriaan ja luonnonmaisemaan. Paalasmaan ja Paalasmaan viereisen saaren Toinensaaren saaristoasutus on maakunnan mittakaavassa arvokas, vaikkakin se perustuu nykyisin pitkälti historiallisiin arvoihin. Paalasmaa ja Toinensaari ovat topografialtaan erittäin jylhiä. Korkeimmat vaarat kohoavat yli 100 metriä Pielisestä.

Paalasmaan rajausta laajennetaan niin, että maisema-alueesta muodostuu kahden saaren muodostama kokonaisuus. Maisema-alueen arvot perustuvat historialliseen saaristoasutukseen ja luonnonmaisemaan.

Rajaus: Rajausta laajennetaan niin, että rajaukseen kuuluvat kokonaisuudessaan Paalasmaa ja Toinensaari.

Maakuntakaavamerkintä: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue.

4.20 Petrovaaran kylämaisema, Juuka

Petrovaaran kylä sijaitsee Juuka - Kaavintien varrella. Varsinainen Petrovaaran kyläkeskus sijaitsee Petrovaaran ja Otravaaran teiden risteyksessä. Petrovaaran maisema-alue sijaitsee kyläkeskuksen luoteispuolella.

Petrovaaran maisema-alue on pieni, korkealla sijaitseva kuusikoiden ympäröimä kumparekylä. Kylä edustaa läntisen erämaan harvaa vaara-asutusta. Kylä sijoittuu kahden järven väliselle kannakselle, ja kylä jakautuu useisiin osa-alueisiin. Maisema-alue sijaitsee varsinaisen kyläkeskuksen pohjoispuolella sijaitsevan Petrojärven länsipään kumpareisessa maastossa sijaitsevan Pääkylän. Pääkylä muodostaa maisemallisesti ehjän kokonaisuuden. Alueen kulttuurihistorialliset arvot perustuvat asutushistoriaan ja maisema-arvoihin.

Vaarakylän rakenne on peräisin 1600-luvulta. Ensimmäiset talot sijaitsivat kylällä Petrojärven rannoilla. Asukasluku kasvoi 1900-luvulla voimakkaasti. Toimeentulo kylällä saatiin maataloudesta ja metsätöistä.

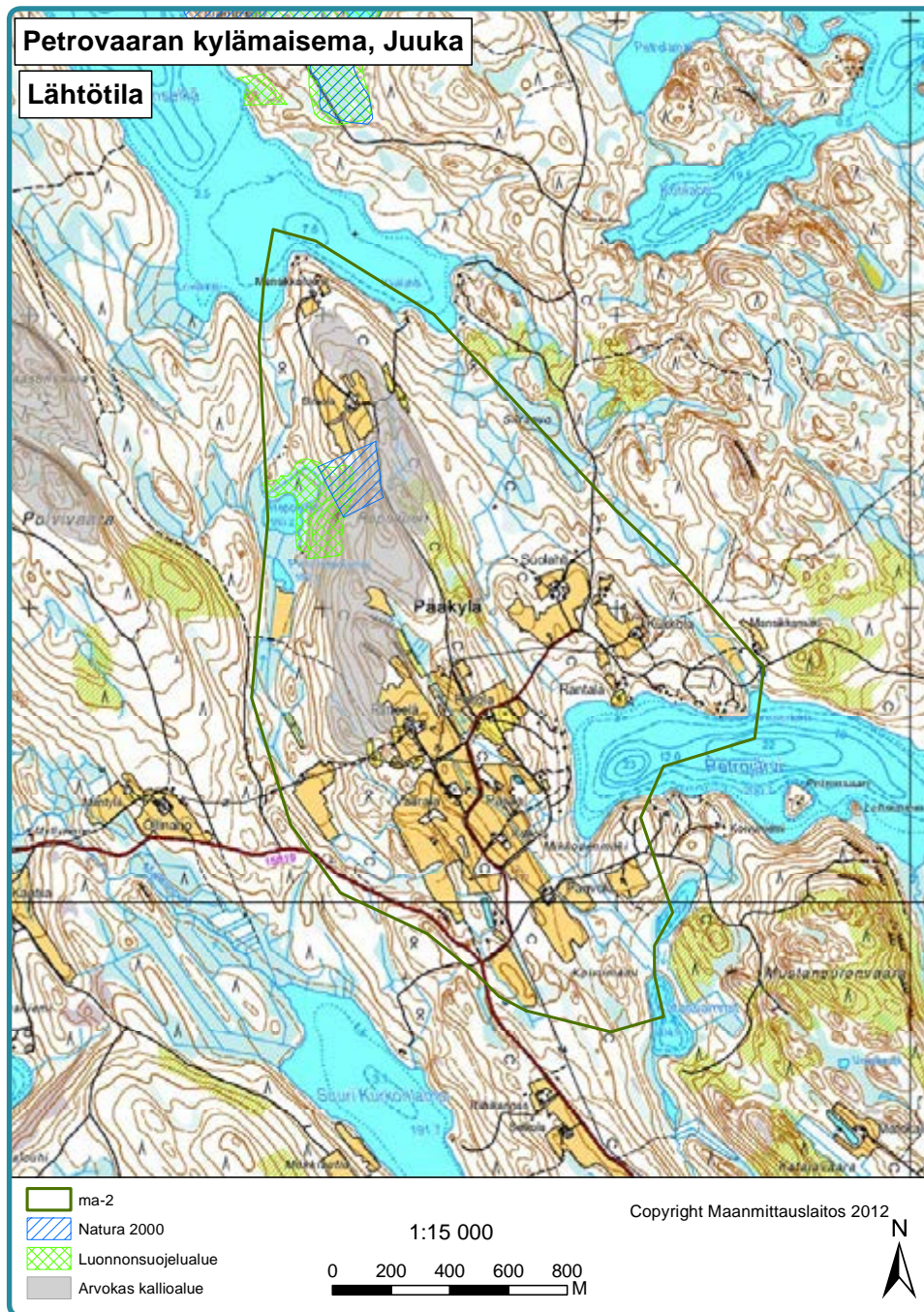
Pääkylässä on noin kymmenen taloa hajallaan kumpareilla, joiden välissä polveilee maisemaa myötäilevä kylänraitti. Vaaran laelta ei aukea avaria kaukonäkymiä Pääkylän metsittyneiden reunaosien vuoksi. Rakennuskanta on pääosin 1950- ja 1960-luvuilta. Arvokkaita rakennusperintökohteita ovat Paavola, Peltola, jonka päärakennus on 1800-luvun alkupuolelta, Vaarala ja Simola. Petrojärven rannalla sijaitsee useita hirsirakenteista loma-asuntoja.

Ison Hepolammen rantasuo kuuluu Petrovaaran luontokokonaisuus (FI0700013) Natura 2000-verkostoon. Hepolampi on kalkkivaikutteisella alueella sijaitseva pienialainen ravinteisten soiden, lehtojen ja lähteikön muodostama kohde. Alueella kasvaa myös uhanalainen ruosteheinä (*Schoenus ferrugineus*). Pääkylän vaaran pohjoisosassa sijaitsee Repovuoren arvokas kallioalue.

Kylän maisemallinen yleisilme on taantunut. Suurin osa pelloista on kesannolla. Alueen reunaosat ovat osin metsittymässä tai metsitetty. Maisema on pikku hiljaa sulkeutumassa. Alueella on myös useita käyttämättömiä rakennuksia, jotka kertovat kehityksen suunnasta. Laiduneläimiä kylällä ei enää myöskään ole. Kulttuuriympäristöarvot voidaan katsoa heikentyneen alueella siinä määrin, että kohteen arvo voidaan nähdä enää paikallisena.

Rajaus: Ei muutoksia rajaukseen.

Maakuntakaavamerkintä: Paikallisesti arvokas maisema-alue.

4.21 Vuokon kylämaisema, Juuka

Vuokon kylämaisema edustaa Vaara-Karjalan ja Ylä-Karjalan jokilaaksojen toiminnallista maisemakokonaisuutta. Vuokon kylämaisema-alue on kulttuurihistoriallisesti ja luonnonmaisemaltaan maakunnallisesti arvokas (ma-2) alue. Maisemaelementeiltään kylä on vaihteleva, ja kylässä yhdistyvät viljelys-, vesi- ja vaaramaisema vaikuttavalla tavalla. Hallitsevina maisemaelementteinä ovat korkeiden ja jylhien vaarojen reunustamat viljelymaisemat. Kylän pellot ovat syntyneet Vuokonjärven laskujen seurauksena syntyneille vedenjättömaille. Vuoroin avoimessa maisematilassa ja vuoroin metsäosuuksilla kumpuilevalta kylätieltä, joka on vanha Kontiolahden–Nurmeksen valtatie, aukeaa paikoin vaikuttavia näkymiä kulttuuriympäristöön. Erityisen vaikuttava on Vuokonjärvestä kohoava korkean ja jyrkkärinteisen vaaran hallitsema Ruottilansaari.

Alue jaetaan viiteen osa-alueeseen, joita ovat Vihtasuo, Etelä-, Keski-, Länsi- ja Pohjois-Vuokko. Kyläasutus sijoittuu nauhamaisesti molemmin puolin Vuokonjärveä.

Vuokonjärveä laskettiin ensimmäisen kerran ilmeisesti 1780-luvulla, ja toisen kerran vuosina 1833–1836. Ensimmäisessä laskussa järven pinta aleni puolisen metriä ja toisessa noin kolme metriä. Tulokset innoittivat uusiin laskuihin vielä vuosina 1873–1878.

Kylällä on säilynyt melko runsaasti arvokasta rakennuskantaa. Asuinrakennukset ovat tyypillisesti jälleenrakennuskaudelta. Keski-Vuokko on vanhan Vuokon kylän asutushistoriallinen keskipiste. Se on Juuan toiseksi vanhin kylä, josta mainitaan vuodelta 1618 neljä taloa, jotka sijaitsivat rivinä Pielisen rannalla ja Vuokonjoen varrella. Arvokkaasta rakennetusta kulttuuriympäristöstä voidaan mainita 1800-luvulta peräisin oleva Simolan päärakennus ja 1900-luvun alusta oleva Nykyrilän päärakennus. Muita rakennetun kulttuuriympäristön arvohteita ovat Vuokkojoen vanha kivisilta Keski-Vuokossa. Kivisilta on peräisin vuodelta 1833, ja on rakennettu luonnonkivistä. Kaarihovi-sillaksi rakennettu museosilta ylittää Vuokonjärven laskuissa kaivetun kalliokanjonin. Alueen keskellä sijaitsee Vuokonjärven lintuvesien suojeluohjelma-alue, joka on toteutettu perustamalla kolme erillistä yksityismaiden suojelualuetta. Suojelualueet ovat yhteensä noin 180 hehtaaria. Ruottilansaaren itärannalla sijaitsee Härkölouhi, joka on valtakunnallisesti arvokas kalliialue.

Elinkeinorakenteeltaan kylä on säilynyt maa- ja metsätalouspainotteisena. Kylällä toimii aktiivisia kerhoja ja yhdistyksiä, joista yhtenä näkyvimpänä osoituksena on vuodesta 1987 lähtien toiminut Vuokonjärven kesäteatteri. Kulttuuriympäristöä on kunnostettu erityisesti Keski-Vuokon alueella. Keski-Vuokossa on kunnostettu vanhoja kiviaitoja ja rakennettu tsasouna. Tuloksena on maakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä parhaimmillaan. Myös vanha rakennuskanta on kylällä pääosin hyväkuntoista. Maisemassa näkyy luontevasti alueellinen kerroksellisuus. Jonkinasteista kulttuuriympäristöarvojen heikentymistä on havaittavissa Pohjois-Vuokossa järven itärannalla, jossa peltoja on heinittynyt tai metsitetty. Keskeisimmät alueet ovat sen sijaan hyvin hoidettuja ja maakunnallisesti arvokasta. Kylän tulevaisuus vaikuttaa hyvältä, eikä kylän kulttuuriympäristöä uhkaa autoituminen tai avoimen viljelysmaiseman sulkeutuminen.

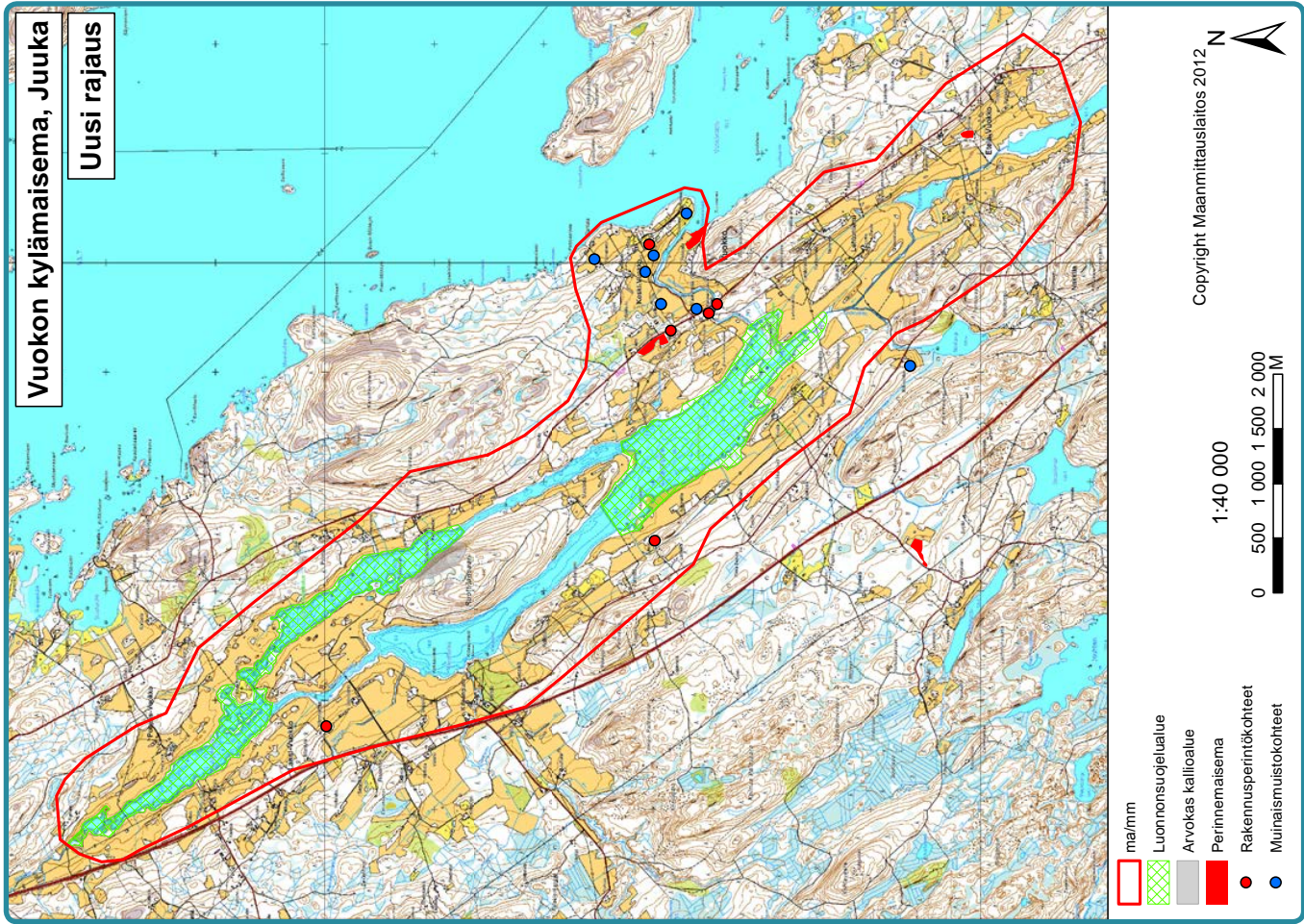
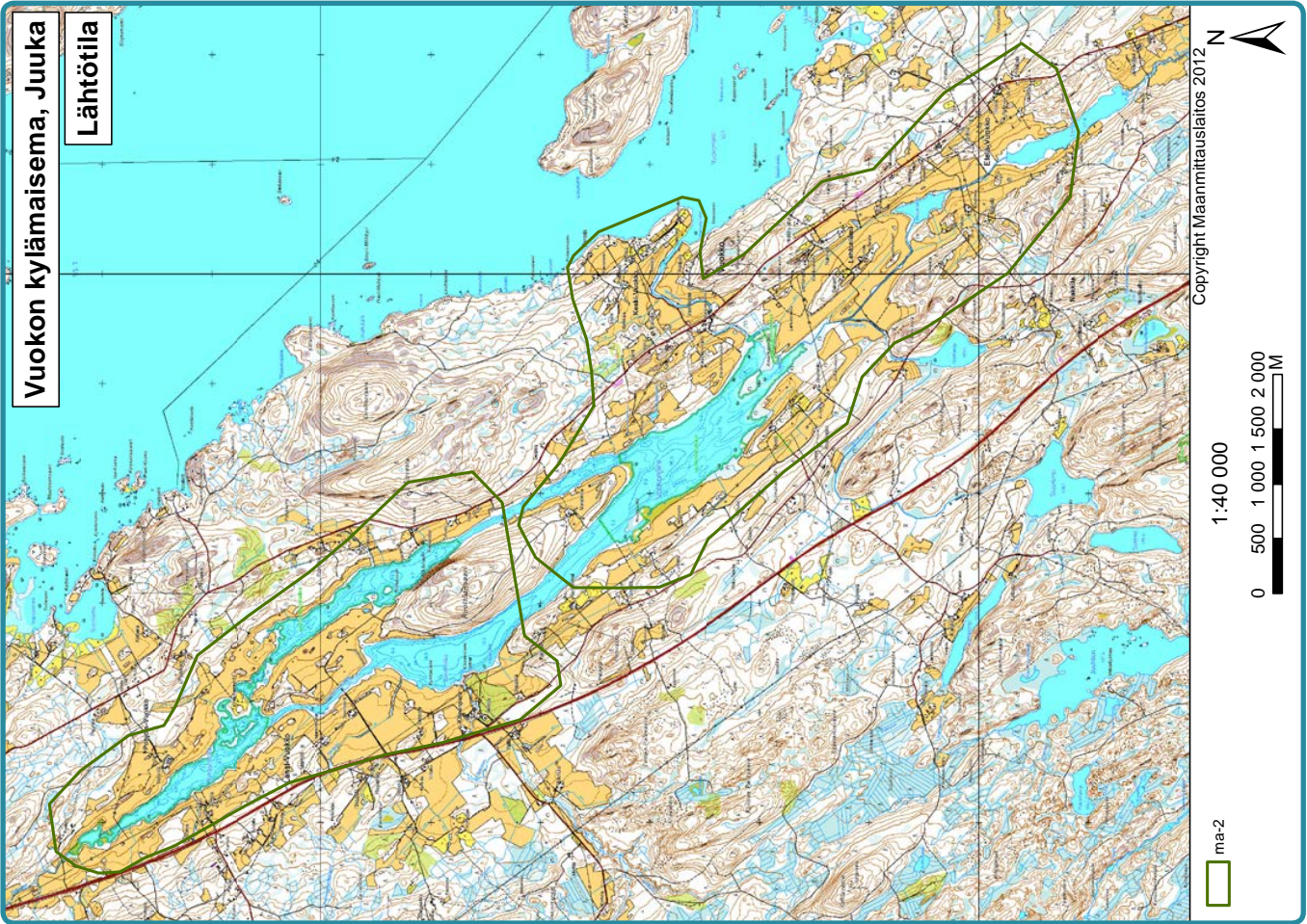
Vuokon Eteläiset kylät valittiin Pohjois-Karjalan vuoden 2007 kyläksi. Valintaperusteina olivat mm. kulttuurimaiseman, perinteiden ja historian vaaliminen, Vuokonjärven kesäteatterin aktiivinen toiminta sekä vilkas tiedotustoiminta.

Kuva 19 Keski-Vuokon kulttuurimaisemaa.

Rajaus: Yhdistetään pohjoinen ja eteläinen osa-alue yhdeksi maisema-alueeksi.

Merkintä: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue.

4.22 Hummovaaran kylämaisemat, Kesälahti

Hummovaara sijaitsee Kesälahden pohjoisosassa Puruveden ja Karjalan Pyhäjärven välisellä kannaksella. Hummovaara edustaa Suur-Saimaan maisemaseutua ja Puruveden seudun maisematyyppejä. Hummovaaran kulttuuriympäristöarvot muodostuvat Elias Lönnrotin runonkeruumatkaista Kesälahden Hummovaaraan. Petäjä, jonka juurella Lönnrotin kerrotaan laulattaneen Juhana Kainulaista vuonna 1828, on säilynyt merkkipaikkana kylällä. Maisemallisesti merkittävin alue on Mustalahti laajoine laidunalueineen ja kiviaitoineen.

Ensimmäiset asukkaat elivät Puruveden, Paasveden ja Pyhäjärven välisillä kannaksilla jo kivikaudella. Hummovaaran pysyvän asutuksen syntyminen ajoittuu 1500- ja 1600-lukujen vaihteeseen. Hummovaaran kylä oli Isovihan aikaisen venäläisten miehityksen vuosina 1713–1721 haluttua riitamaata. Kesälahden kylien välisistä rajoista riideltiin pitkälle 1700-lukulle. Erityisesti ”Hummovaaran”, ”Heinniemen” ja Vihtavaaran omistuksista riideltiin. Isojako toteutettiin 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa. Osa Hummovaaraa ja Heinoniemeä liitettiin Villalaan. Riita-huhta on saanut nimensä isojaon yhteydessä syntyneistä riidoista. Varsinaiset tarkkarajaiset kylät syntyivät kansakoulujen piirirajojen myötä 1900-luvun alkupuolella.

Hummovaaran kylämaisemat perustuvat kulttuurihistoriallisiin arvoihin. Kyläkeskustan merkittävimmät arvot liittyvät Elias Lönnrotin vuoden 1828 runonkeruumatkaan. Paikalla on säilynyt suurikokoinen mänty hyväkuntoisena, jonka ympäröivät niityt on aidattu laitumeksi. Männyn ympärille on rakennettu matkailua palveleva pihapiiri. Juhanantupa on valmistunut vuonna 1989 muistuttamaan entisaikojen taitajista ja tapahtumista. Juhanatupaa koristaa niin ulko- kuin sisäpuolellakin taiteilija Leo Karppasen veistetyt hahmot.

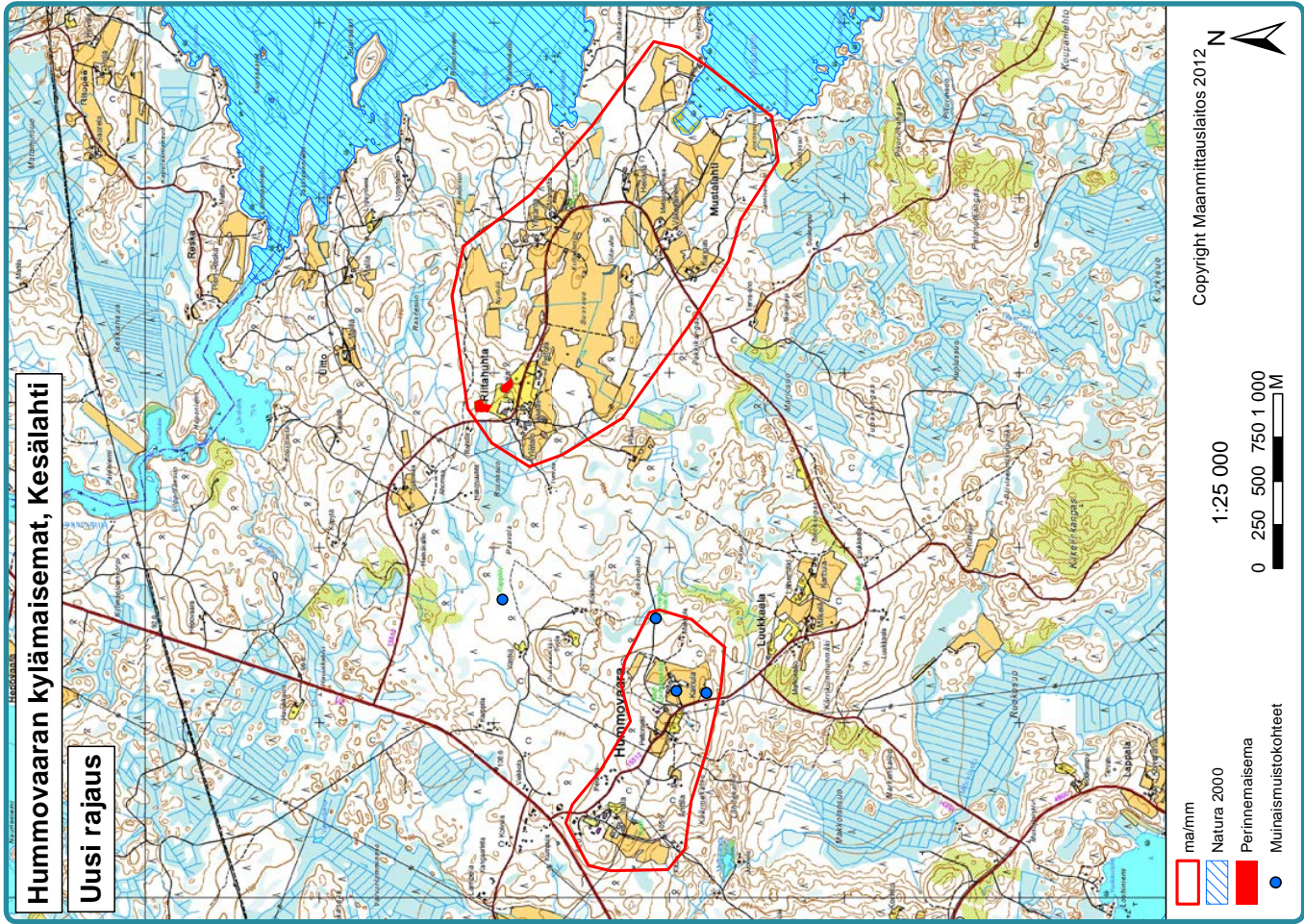
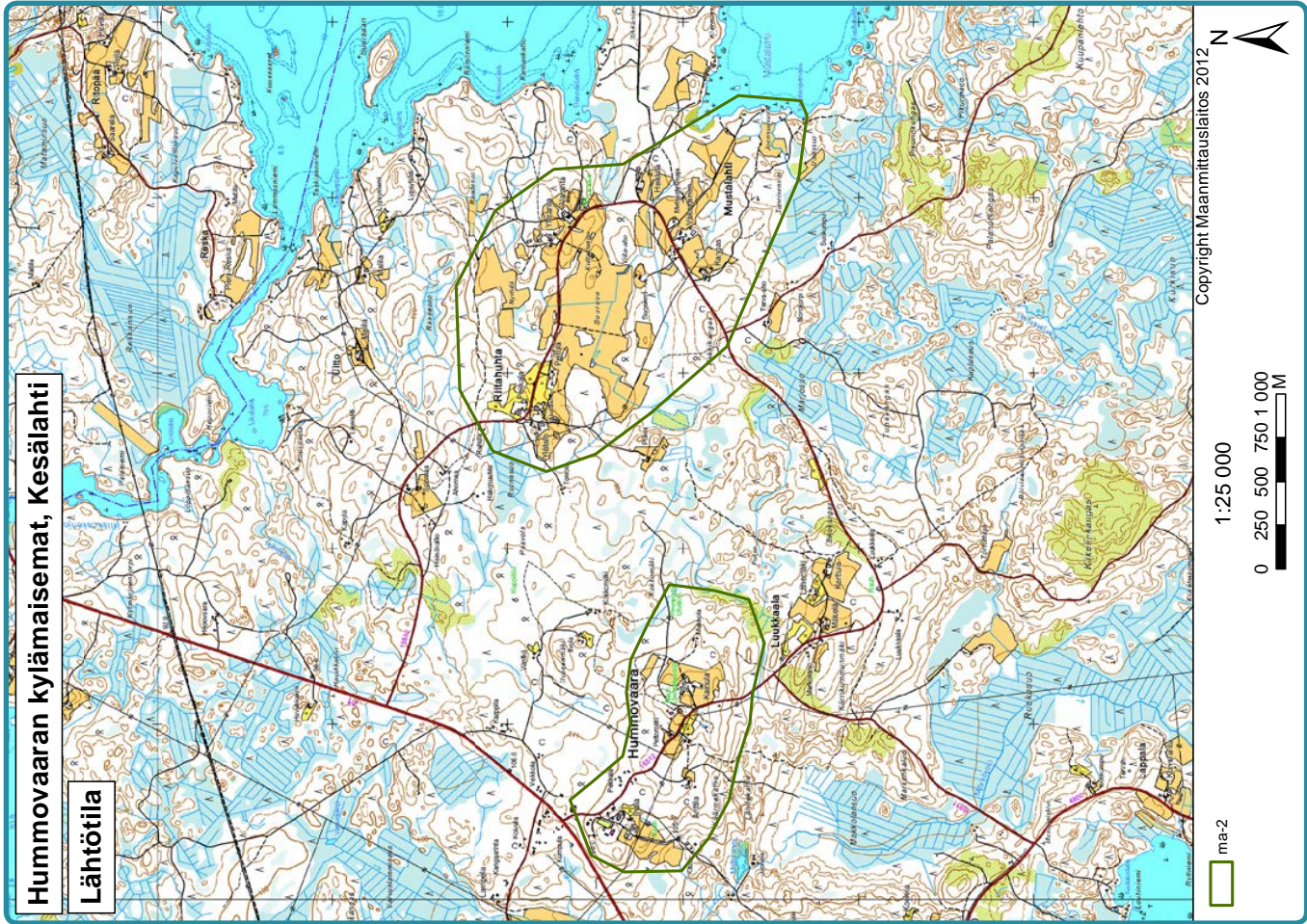
Hummovaaraa ja Lönnrotinpetäjää lähellä sijaitsevat vanhat uhrikivet. Pirunpöydäksi nimetyssä uhrikivessä on 78 kuppia. Kuppeihin on laitettu viljaa, leipää, teurasverta ja marjoja. Pyhäjärvi on Natura 2000 -aluetta.

Rakennuskanta on melko nuorta, eikä kylältä löydy maakunnallisesti arvokkaita rakennuksia. Seudullisesti arvokkaalla Kainulan tilalla on henkilöhistoriallista merkitystä. Elias Lönnrot yöpyi tilalla runonkeruumatkoillaan ja laulatti runoilija Juhana Kainulaista. Kainulaisen vanha savupiirtille sijaitsee nykyisen pihapiirin keskellä. Tilalla on vuonna 1888 rakennettu riipi. Pihapiirissä on neliosainen riviaitta ja vuonna 1906 rakennettu luonnonkivinavetta. Kylän koulurakennus on puhdaspiirteinen sotienjälkeinen tyypikoulu.

Hummovaarassa asuu noin 200 asukasta. Hummovaara on aktiivinen kylä, joka on valittu vuonna 1999 maakunnan vuoden kyläksi. Hummovaaran arvokkainta ja edustavinta viljelymaisemaa ovat Mustalahden ja Riitahuhdan kulttuurimaisemat. Riitahuhdan Pekkalan ja Peltolan väliset laitumet ovat arvokkaita perinnebiotooppeja. Alueella on myös säilynyt noin 900 metriä vanhaa kiviaitaa.

Rajaus: Hummovaaran alueen rajausta pienennetään ja Mustalahden kaakkoispuolella sisällytetään rajaukseen.

Maakuntakaavamerkintä: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue.

4.23 Kerelin rantakylämaisema, Kesälahti

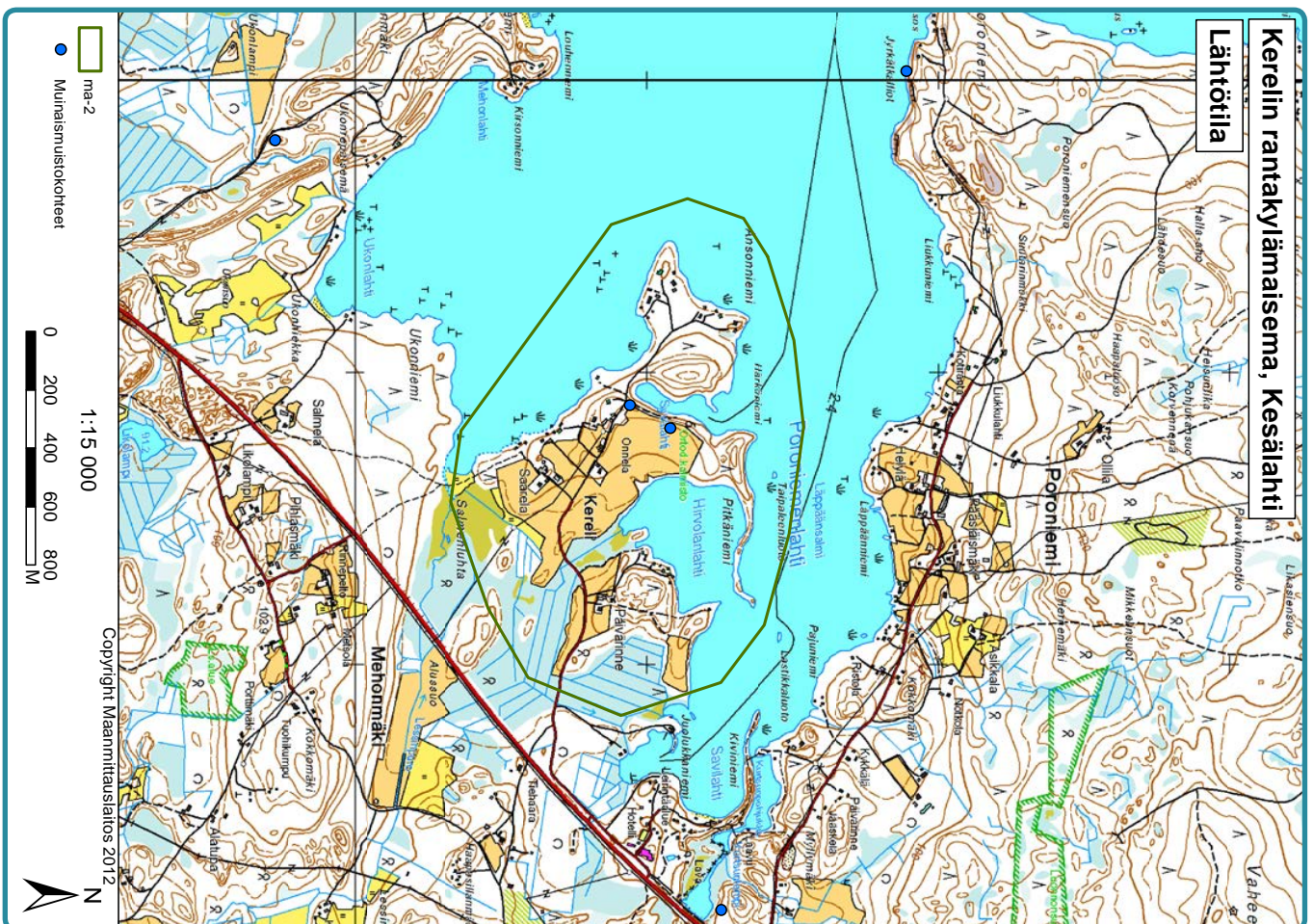
Kerelin rantakylämaisema sijaitsee Suur-Saimaan maisemaseudulla ja alue edustaa Puruveden seudun maisematyyppiä. Kerelin kylä sijaitsee Lappeenrannantien luoteispuolella, Puruveden Hummoselkään pistävässä niemessä.

Kerelin kartanon aumakattoinen empiretyylinen päärakennus on todennäköisesti 1860-luvun alkupuolelta. Pihapiirissä on myös aittarakennus sekä kivirakenteiset tallit ja navetta 1880-luvulta. Varhaisesta ihmisasutuksesta kertoo myös niemessä sijaitseva ortodoksikalmisto. Kerelin itäpuolella on myös vanha satamapaikka.

Kerelin niemellä pellot ovat säilyneet pääosin nurmiviljelyssä, vaikkakin osa pelloista on metsitetty. Kerelin kartanoa on kunnostettu useiden vuosien ajan.

Rajaus: Kiinteä muinaisjäänös -kohdemerkinnällä osoitetaan muinaismuistolain rauhoittamat kiinteät muinaisjäänökset ja rakennetun kulttuuriympäristö -kohdemerkinnällä maakunnallisesti arvokkaat rakennukset (erilliset selvitykset ja aineistot).

Maakuntakaavamerkintä: Ympäristöministeriön maaseudun kulttuurimaisemat ja maisemanähtävyydet -inventointiohjeiden mukaan Kerelin kylämaiseman arvoa voidaan maisemallisesti pitää paikallisesti arvokkaana.

4.24 Villalan kylämaisema, Kesälahti

Kesälahden lounaisosa kuuluu Suur-Saimaan maisemaseutuun, jolle on tyypillistä vesistöt, karut moreenimaat ja kalliot sekä kuivat puolukkatyyppin harjujen kangasmetsät. Villala on tyypillistä Puruveden seudun maisematyypille ominaista karua ja kumpuilevaa kylämaisemaa. Puoliavoimet viljelymaisemat ja suljetut metsämaisemat vuorottelevat. Villala sijaitsee Paasiveden ja Puruveden välisellä kannaksella, kantatie 71 varrella. Maisema-alueen kaakkoispuolella sijaitsevan Puruveden laajat alueet ovat Natura 2000 -aluetta. Villala on yksi Kesälahden vanhimpia kyliä.

Villala on Laatokalta päin levinneen karjalaisasutuksen läntisimpiä asuinpaikkoja. Kylä on saanut pysyvän asutuksen 1500-luvun lopulla. Vuoteen 1631 saakka kylällä oli 15 taloa. Puolet asukkaista oli vielä tässä vaiheessa ortodokseja, siis karjalaisia. Kyläkeskus sijaitsee suhteellisen tiiviisti rakennetun kylänraitin, vanhan Savonlinnantien varrella.

Villalan kylä on ollut 1900-luvun alussa vireä. Kylällä on toiminut oma kauppa ja koulu, ja kylälle on rakennettu maamiesseurantalo ja työväentalo. Oma kirkko on rakennettu vuonna 1955.

Arvokkainta, seudullisesti arvokasta, rakennusperintöä edustavat Sistosen (Sistola) päärakennus ja navetta. Tila sijaitsee kyläkuvan kannalta tärkeässä paikassa. Villalan koulu on ollut yksi kunnan kolmesta ensimmäisestä koulusta, joka on säilynyt perinteisessä asussaan.

Villalan kylä sijaitsee Savonlinna -tien molemmin puolin. Maakuntakaavan 1. vaiheessa ma-2 -rajaus käsitti Hirvolanvaaran, Villalan kyläkeskuksen sekä Savonlinna -tien länsipuoleiset peltoaukeat. Erityisesti Hirvolanvaaralla vaaran rinteet on laajoilta aloilta metsitetty tai kesannolla. Avoin maisemakuva on menetetty.

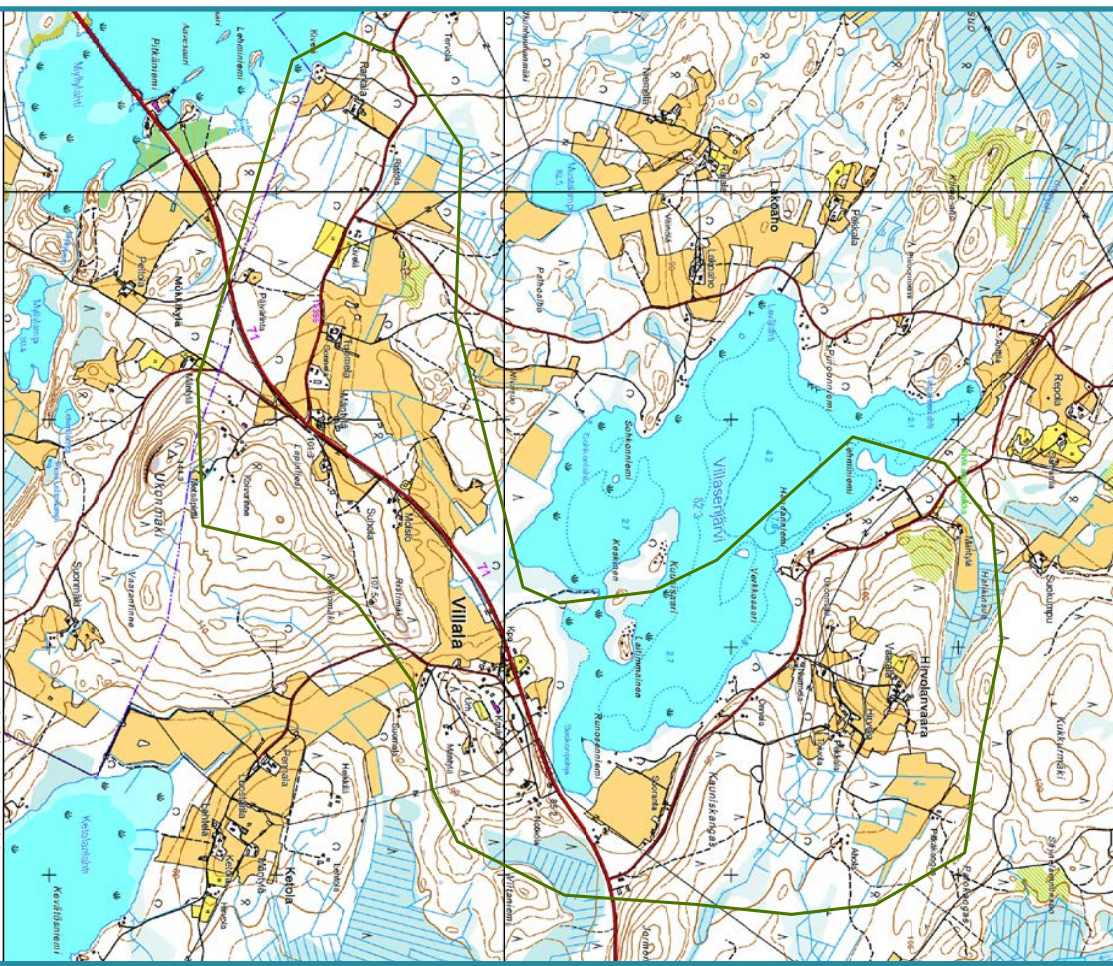
Kylä on saanut pitää kylän elävyyden kannalta tärkeät peruspalvelut, kuten koulun ja kaupan. Muita palveluita ovat muun muassa huoltoasema ja kahden seurakunnan kirkot. Villalan palvelutarjonta on laajaa. Kylältä saa hierojan, muurarin, kirvesmiehen, kuljetus- ja matkailualan palveluja, mutta myös maatalous on kylällä elinvoimaista. Villalan kylän kulttuurimaisema-arvot säilyvät ja maatalous jatkuu kylällä myös tulevaisuudessa.

Rajaus: Vähäistä rajauksen tarkistusta.

Maakuntakaavamerkintä: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue.

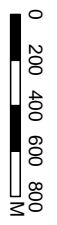
Villalan kylämaisema, Kesälahti

Lähtötia

ma-2

1:20 000

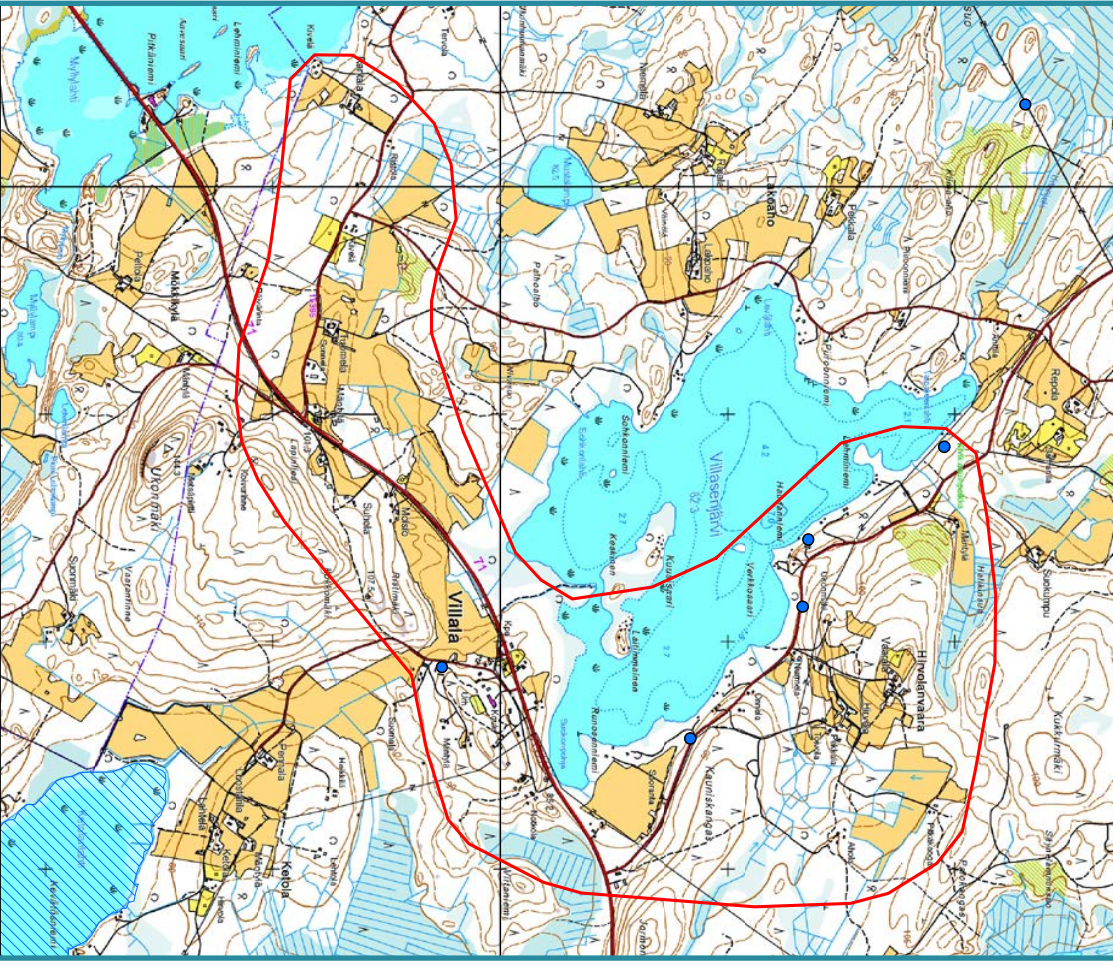

Copyright Maanmittauslaitos 2012

Villalan kylämaisema, Kesälahti

Uusi rajaus

ma-2

1:20 000

Copyright Maanmittauslaitos 2012

- määrittäminen
- Natura 2000
- Munaismuistokohde

4.25 Haarajärven-Ruppovaaran kylämaisema, Kitee

Kylät sijaitsevat Kiteenjärven pohjoispuolella kohoavalla selkeästi rajautuvalla kumparealueella. Ruppovaaran kylä sijaitsee pääosin Toiseen Salpausselkään liittyvällä harju-/reunamuodostumaselänteellä. Etenkin Ruppovaaran kylätie tarjoaa kumpuilevassa maastossa vaikuttavia näköaloja kumpareen lakipelloilta alas Kiteenjärven rantapelloille. Kasvillisuus on Laatokan Karjalalle tyypilliseen tapaan rehevää. Kookkaat pihakuuset ja kuusikujanteet sekä leveäkasvuiset yksittäiset männyt jäsentävät melko avointa kylä- ja viljelymaisemaa.

Haarajärven–Ruppovaaran kylämaisema sijaitsee Laatokan Karjalan maisemaseudulla, jonka maisemakuva on tyypillistä järvisuomalaista, mutta eroaa suotuisan ja leudon ilmaston sekä maaperän viljavuuden ansiosta omaksi alueekseen. Kiteellä topografia on vaihtelevasti kumpuilevaa pehmeäpiirteistä vaara-asutusta vaihettuen Tohmajärvellä teräväpiirteisempiin amfiboliittivyöhykkeen vaaroihin. Alueella on runsaasti Ensimmäiseen Salpausselkään liittyviä harjuja ja muita muodostumia. Kiteen Haarajärvi on perustettu 1500-luvulla, jolloin se sijaitsi Tohmajärveltä tulevan ja edelleen Kiteen kirkonkylälle ja länteen Tolosenmäelle suuntautuvien teiden risteyksessä (Saloheimo 1975). Vanhin kylä sijaitsi Haarajärven koillispuolen kumpareilla kahtena taloryhmänä. Ruppovaara ilmestyi omaksi kyläkseen vuoden 1631 maakirjaan. Kylän talot sijaitsivat Ruppovaaran lounaisrinteellä nauhakylänä (nykyinen Kylänseläntie). Vuonna 1618 Haarajärveen voitiin lukea 13 taloa ja Ruppovaaraan 15.

Tilakeskusten rakennuskanta on melko sopusointuista. Eheitä pihapiirikokonaisuuksia on useita. Arvokkainta, maakunnallisesti arvokasta, rakennuskantaa edustaa Karhula eli Hirvosen hovi, joka on keskeinen osa maakunnallisesti arvokasta Haarajärven-Ruppovaaran kylämaisemaa. Arkkitehtonisesti hieno päärakennus on vuodelta 1903. Seudullisesti arvokkaan Pirholan tilan päärakennus on 1800-luvulta. Pihapiiri sijaitsee maisemallisesti keskeisellä paikalla. Tilalla on toiminut ennen majatalo. Paikallisesti arvokasta rakennuskantaa edustavat Ruppovaaran 1800-luvulta peräisin oleva Kankkula sekä Haarajärven entinen kyläkoulu Villa Dahl.

Luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokas kohde on Sepänojan vanhat kaskimetsät, jotka on rauhoitettu yksityisenä luonnonsuojelualueena. Haarajärvi ja Ruppola edustavat elinvoimaisesta maaseutualuetta, jossa vanha kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennuskanta ja uusi rakennuskanta luovat elävän ja sopusuhtaisen kylämaiseman. Maatalous on kylillä vahvassa asemassa, mutta myös muita yrittäjiä kylältä löytyy.

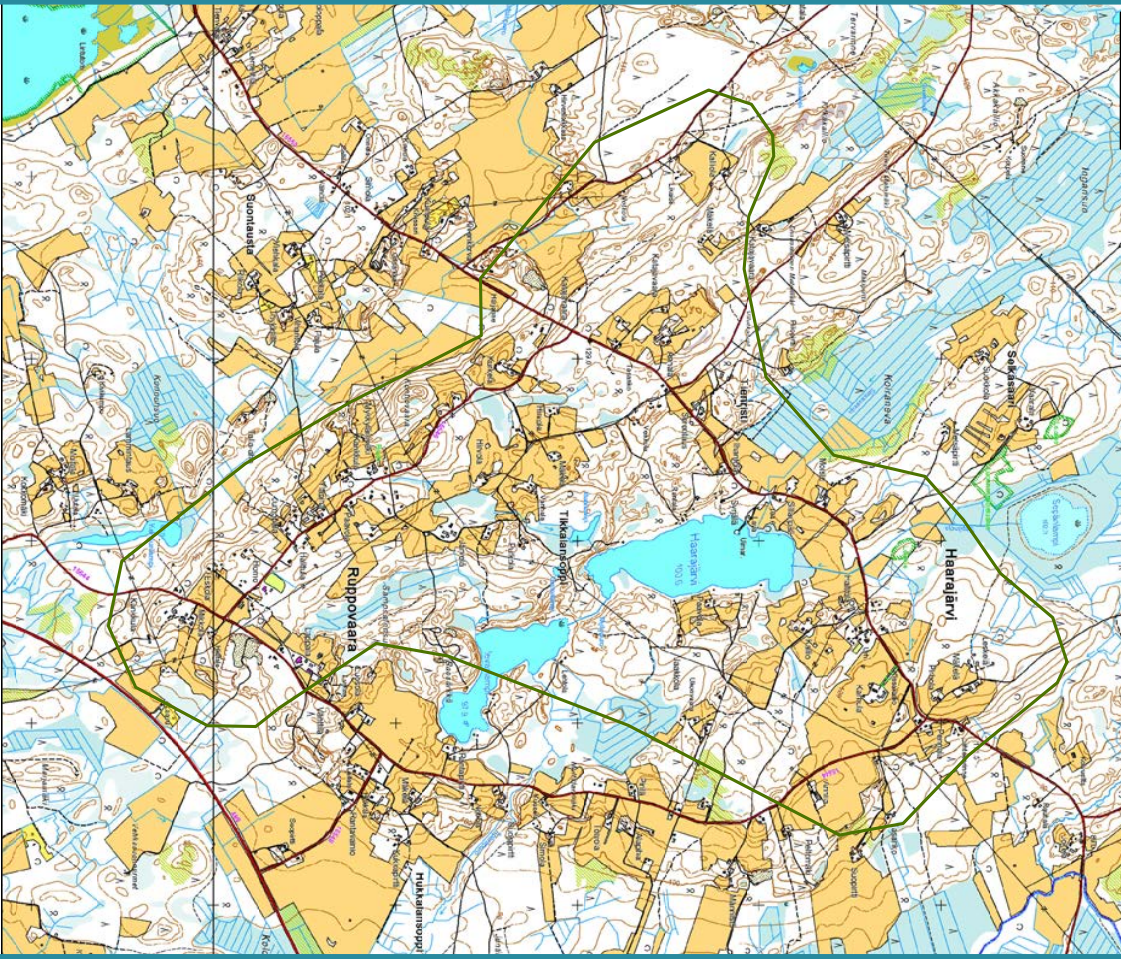
Kuva 20 Haarajärven kulttuurimaisemaa.

Rajaus: Rajausta muutetaan niin, että Hukkalansopen peltoaukeat sisältyvät rajaukseen.

Maakuntakaavamerkintä: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue.

Haarajärven-Ruppovaaran kylämaisema, Kitee

Lähtötila

ma-2

1:25 000

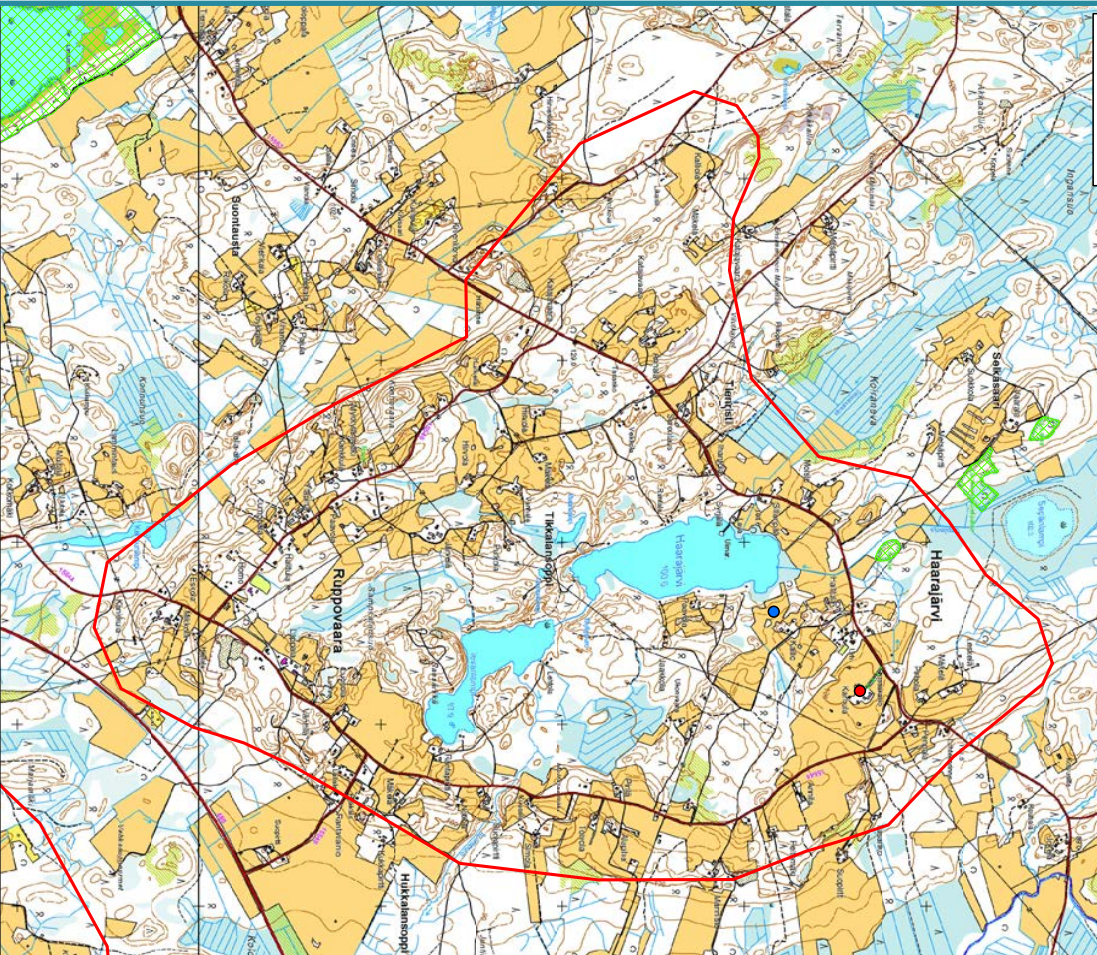

Copyright Maanmittauslaitos 2012

Haarajärven-Ruppovaaran kylämaisema, Kitee

Uusi rajaus

ma/nn

1:25 000

Copyright Maanmittauslaitos 2012

- ma/nn
- Luonnonsuojeluala
- Rakennusperintäkohteet
- Muinaismuistokohteet

4.26 Kunonniemen tuotantomaisema, Kitee

Kunonniemi sijaitsee Kiteenlahden valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen pohjoispuolella Kiteejärven pohjoisrannalla. Alue kuuluu Laatokan Karjalan maisemaseutuun ja muodostuu Kunonniemen kumpareasutuksesta ja Humalajärven laskun seurauksena muodostuneista vesijättömaista. Alueella yhdistyvät perinteinen kyläasutus, jossa tilat sijaitsevat kumpareiden päällä sekä järvenlaskuviljelykset.

Kunonniemi ja Humalajärven alue ei ole ollut maakuntakaavan ensimmäisessä vaiheessa maakunnallinen kohde. Alueelta ei ole myöskään tehty muita selvityksiä. Alue näyttää kuitenkin sisältävän sellaisia kulttuurihistoriallisia ja maisemallisia arvoja, että alueen arvot tulee selvittää.

Kiteenjärkeä on laskettu kaksi kertaa yhteensä kolme metriä. Ensimmäinen järvenlasku tapahtui 1780-luvulla ja toinen vuonna 1847. Kumpikin lasku vaikutti kaikkiaan neljään järveen, Kiteenjärkeen, Humalajärkeen, Hyypiänjärveen ja Pitkäjärkeen. Laskuilla saavutettiin vesijättömaita satoja hehtaareita.

Vuoden 1847 järvenlaskun tärkein tavoite oli Humalajärven kuivattaminen. Järven kuivattaminen ei kuitenkaan onnistunut toivotulla tavalla, sillä järvenpohja oli odottamattoman syvä. Veden vähetessä Humalajärven altaasta lietepohja painui, ja Humalajärvi jäi hetteiseksi luhdaksi. Myöhemmin Humalajärven läpi virtaavaa Humalajokea on pengerrytetty, jolloin maiden viljelykäyttö on mahdollistunut. Järvenlaskut ovat vaikuttaneet Kiteenjärkeen niin, että se on melko pahasti rehevöitynyt järven vesitilavuuden vähennettyä neljäsosaan alkuperäisestä.

Kunonniemi on syntynyt alun perin Kiteenjärven ja Humalajärven välisen niemen tyveen. Vuonna 1500 kylä on ollut kaksiosainen, jossa toisessa osassa on ollut kolme taloa ja toisessa neljä. Asukkaat ovat olleet ortodokseja. Kunonniemi on todennäköisesti autioitunut 1500-luvulla, mutta asutettu jälleen myöhemmin. Kylä on kasvanut 1640-luvulla luterilaisasutuksen voimin. Isojakokartan mukaan talot ovat sijainneet pääosaltaan niemen tyvessä, joista kaksi on sijainnut kaakossa hajallaan. Pääkylä on käsittänyt kuusi taloa parvikylänä. Kunonniemen vanhoja tiloja edustavat ainakin Karhulan, Ollilan, Pyörnilän (entinen Björnillä) ja Savolan pihapiirit.

Kunonniemen pihapiirit ovat nykyään hyvin edustavia ja ovat sijoittuneet maisemallisesti edullisesti kumpareiden korkeimmille kohdille. Rakennuskanta on maisemaan sopivaa ja hyväkuntoista. Kauneimmat näkymät avautuvat Kunonniementieltä pohjoiseen kääntyvältä tieltä Ollilan ja Karhulan alueelta. Näkymät ovat avoimia ja vaikuttavia peltojen kumpuilun vuoksi. Karhulassa sijaitsee harmaaleppävaltainen hakamaa. Hakamaa sijaitsee kallion päällä ja sen itään viettävällä jyrkällä rinteellä. Haka on ollut laidunkäytössä noin 40 vuotta. Alueen länsilaidalla kallion päällä on yli 100-vuotias riihi. Maisema-alueella sijaitsee neljä muinaismuistokohdetta. Humalajoen suulla sijaitsevat kohteet ovat Salmelan kivikautinen asuinpaikka ja Salmenmäen kivikautiset asuinpaikat sekä Pöhlönniemen historiallinen työ- ja valmistuspaikka.

Humalajärven vesijättömailla avautuvat laajat peltoalueet. Kunonniemestä ei ole kuitenkaan näköyhteyttä Humalajärvelle, koska Humalajärven ja Kunonniemen välillä kasvaa kapea metsäalue. Alueet ovat kuitenkin yhteydessä toisiinsa, koska Kunonniemen tiloilla on viljelyksiä Humalajärven alueella.

Kuva 21 **Panoraama Humalajärven tasaisesta peltoalueesta.**

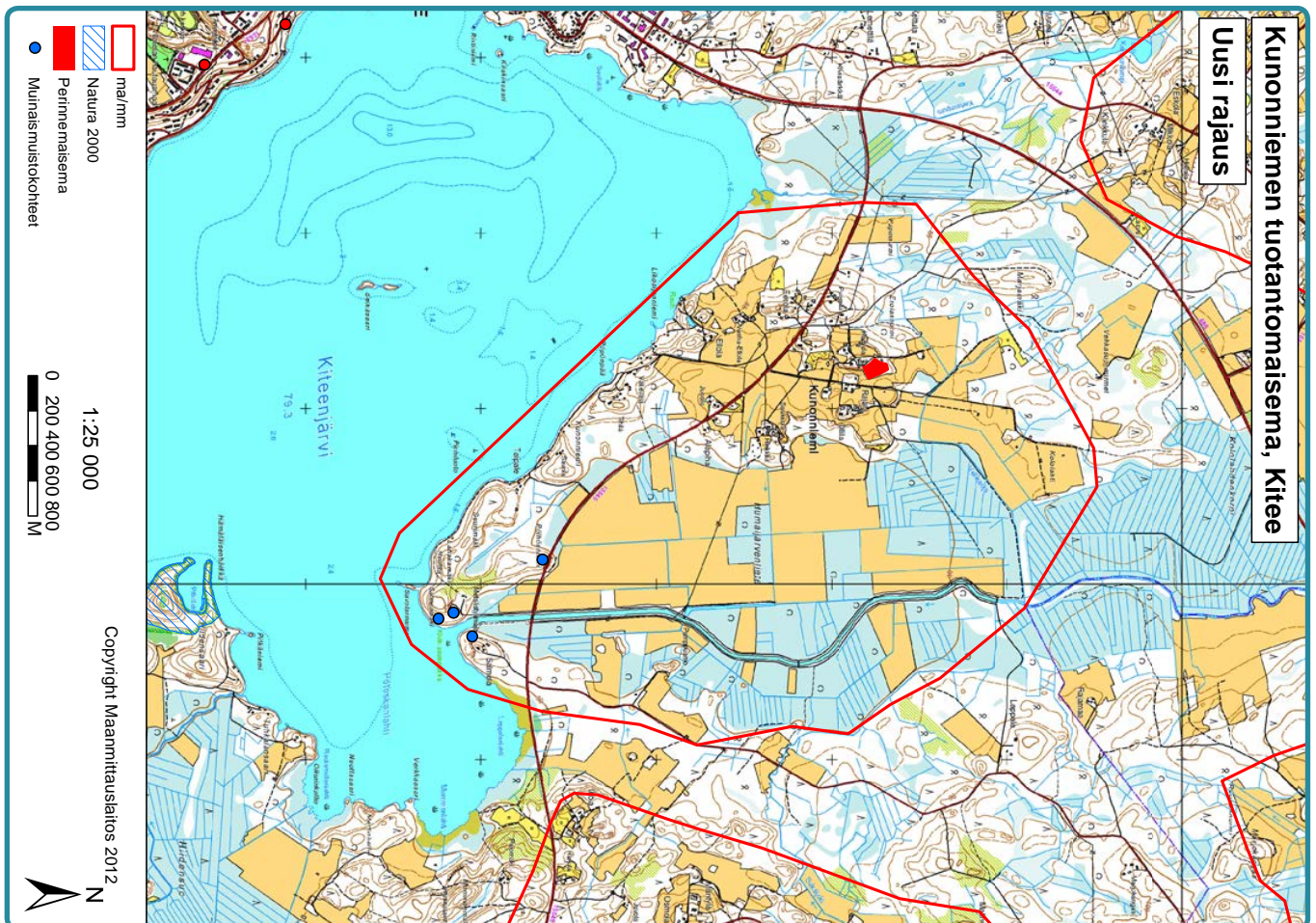
Kunonniemen maisema-alueen arvot muodostuvat vanhasta tilajaoituksesta ja rakennuskannasta, hienoista maatalousmaisemista ja järvenlaskulla saavutetuista viljelymaista. Kunonniemi kuuluu selkeästi maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden joukkoon.

Kuva 22 **Panoraama Kunonniemen kauniista kulttuuriympäristöstä.**

Rajaus: Rajaus sisältää sekä Kunonniemen että Humalajärven viljelyalueet.

Maakuntakaavamerkintä: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue.

4.27 Potoskavaaran kylämaisema, Kitee

Potoskavaaran kylä sijaitsee Suuri-Heinäjärven ja Kiteenjärven välisellä kannaksella heti valtakunnallisesti arvokkaan Kiteenlahden maisema-alueen koillispuolella. Potoskavaaran kylämaisema on osa Laatokan Karjalan maisemaseutua. Kyläkeskus sijaitsee Suuri-Heinäjärven rannalla, jossa sijaitsevat muun muassa Heinäjoen mylly ja maamiesseurantalo. Kaunis kylätie myötäilee järven rantaa. Kylätien länsipuolella rinteessä sijaitsee Potoskavaaran koulu. Potoskavaaran kylä sijaitsee kauniisti kumpuilevassa Ensimmäisen Salpausselän moreeniimaastossa, jossa pellot sijaitsevat kumpareiden laella. Kumpareilta avautuvat kauniit näkymät alas Kiteenjärven rantapelloille. Kylän arvo perustuu monimuotoiseen luonnonympäristöön ja arvokkaaseen kulttuuriympäristöön. Potoskavaara kuuluu 1500-luvulla perustettuihin kyliin. Se on mahdollisesti perustettu jo 1400-luvun puolella, ja on näin ollen yksi Kiteen ja Pohjois-Karjalan vanhimpia asuinpaikkoja. Vuonna 1618 Potoskavaarassa oli 11 taloa ja vuonna 1641 taloja oli 20.

Potoskavaarassa seudullisesti arvokasta rakennusperintöä edustavat Potoskan Maamiesseurantalo, joka sijaitsee Kantosyrjäntien varrella ja Iso-Heinäjärven rannalla. Rakennus valmistui luultavasti vuoteen 1926 mennessä ja se edustaa tyypillistä maalaismaista näyttämöllistä seurantaloa. Heinäjoen mylly on saanut tullimyllyoikeudet vuonna 1853. Nykyinen vesiturbiinimyllyrakennus valmistui vuonna 1935. Toiminta loppui 1970-luvun puolivälissä, mutta se on edelleen käyttökuntoinen. Myllyn läheisyydessä on 1900-luvun alkuvuosilta peräisin oleva myllytupa, joka on entisoitu museokäyttöön. Nykyään myllypiha toimii kesäteatterina. Heinäjärven koulu Potoskavaarantiellä muodostuu kahdesta eri-ikäisestä koulurakennuksesta. Vanha koulu on valmistunut vuonna 1910 ja uusi vuonna 1953. Paikallisesti arvokas rakennusperintökohde Oikurila sijaitsee kylän korkeimmalla paikalla kylätien pohjoispuolella.

Kuva 23

Potoskavaaran Ilvolan tilan perinнемaisemaa. Tilan hirsinen päärakennus on 1760-luvulta.

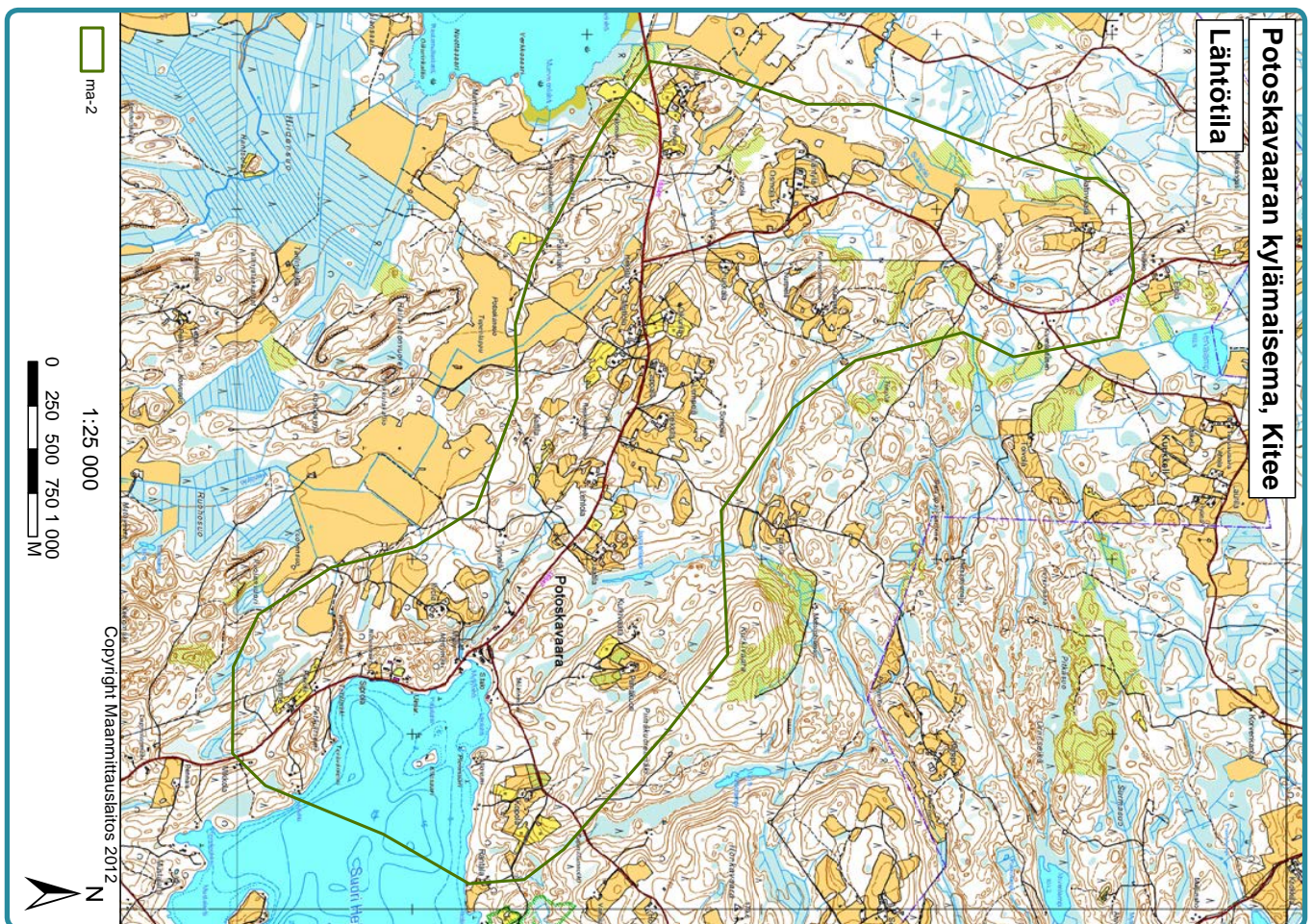
Maaston kumpuilu ja kylätien polveilu yhdessä tiemaisemassa vaihtelevien sulkeutuneiden metsäsuuksien ja peltoaukeiden kanssa tekevät Potoskavaaran kylämaisemakokonaisuudesta vaihtelevan ja elävän. Karjatalous on kylällä elinvoimaista ja laiduneläimiä voi nähdä poikkeuksellisen paljon kylätien varrella.

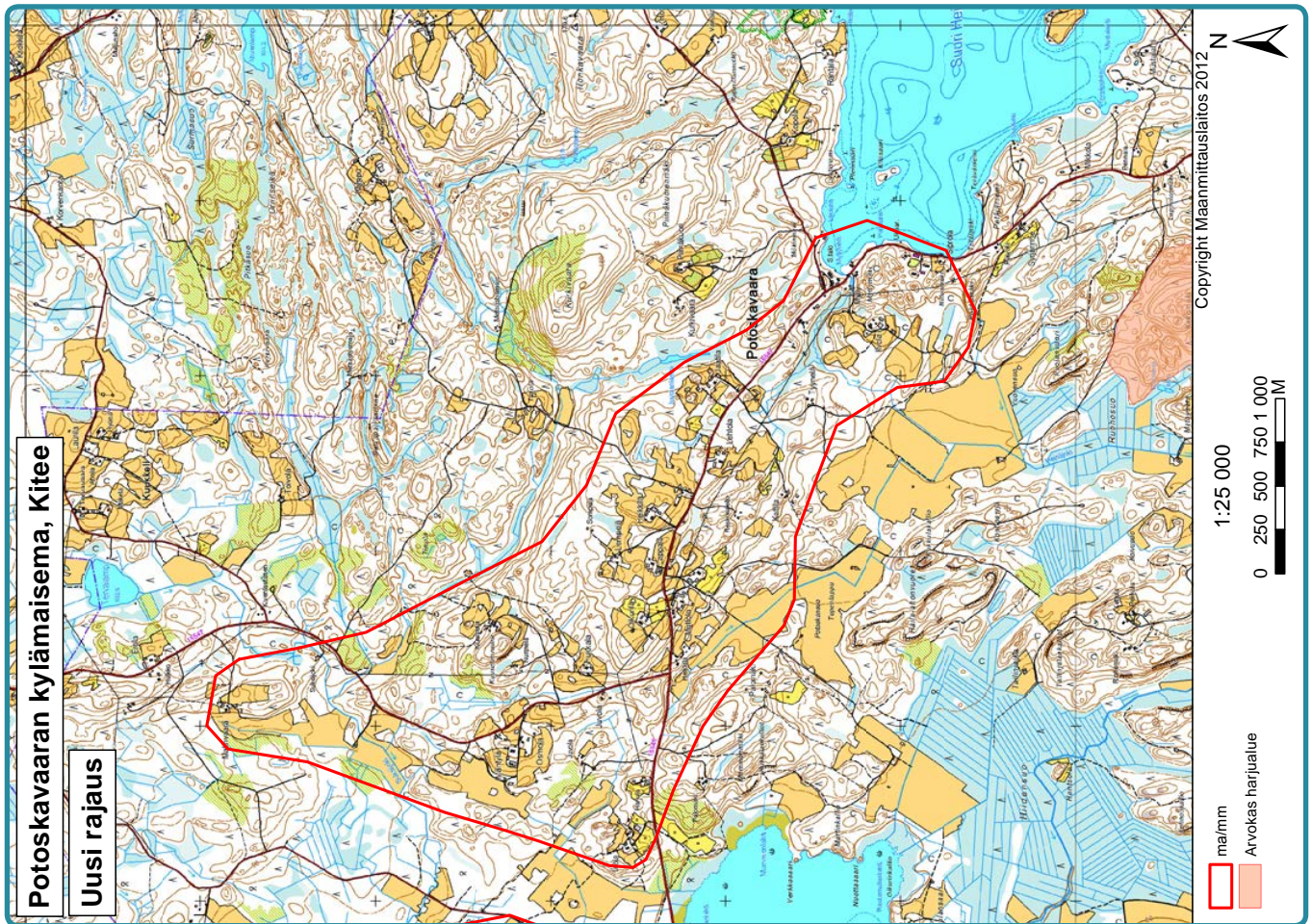
Kylän rakennuskanta on vaihtelevaa, mutta pääosin kylän kulttuuriarvoja kunnioittavaa ja sijoiteltaan maisemarakenteeseen istuvaa. Kylässä on lukuisia hyväkuntoisia tilakeskuksia joko aivan kylätien vieressä tai lyhyiden tilusteiden päässä.

Potoskavaara on vireä ja elinvoimainen kylä Kiteen taajaman läheisyydessä. Kulttuurimaisema- ja luonnonmaisema-arvot ovat maakunnallisesti arvokkaita.

Rajaus: Nykyistä rajausta tulee tarkistaa sekä etelä että pohjoisosista. Näin rajaus muodostaa maisemallisesti ehjemmän ja tiiviimmän kokonaisuuden.

Maakuntakaavamerkintä: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue.

4.28 Puhoksen tuotantomaisema, Kitee

Puhos sijaitsee Kiteen kunnassa valtatie kuuden varrella Kiteen keskusta noin kymmenen kilometrin päässä lännessä. Puhos kuuluu Pohjois-Karjalan järviseuutuun ja Keski-Karjalan kumparemaa -maisematyyppiin.

Rakennetun kulttuuriympäristön vuoden 1993 listauksessa Puhoksen alue on listattu valtakunnallisesti merkittäväksi kulttuurihistoriallisesti ympäristöksi. Vuoden 2009 listauksessa Puhoksen alueen rajausta on tarkistettu niin, että entisestä yhtenäisestä alueesta on muodostettu kolme pientä rakennetun kulttuuriympäristön aluetta. Puhoksen alue sisältää kuitenkin sellaisia kulttuurihistoriallisia, rakennushistoriallisia ja maisemallisia arvoja, että mahdollinen maakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueistaukseen kuuluminen tulee selvittää.

Puhoksen tuotantomaisema sijaitsee Oriveden ja Pyhäjärven välisellä kannaksella. Variskankaalla sijaitsee arvokas moreenialue. Alueen eteläosa ulottuu Pyhäjärven alueen Natura 2000 -alueeseen. Rakennetun kulttuuriympäristön vuoden 1993 rajauksen mukainen alue koostuu sekä teollisuusmiljööstä että Koivikon hovin tuotantomaisemasta.

Puhoksen teollisuusmiljöö muodostuu vanhan ruukin alueesta ja Mustosen kanavasta. Alue on vähäisestä säilyneestä vanhasta rakennuskannasta huolimatta elinkeinohistoriallisesti ja liikennehistoriallisesti merkittävä. Sen sijaan maisemallisesti alue ei ole kovin vaikuttava. Avoimia näkymiä tai peltoaukeita alueella ei sijaitse. Koivikon hovin tuotantomaisema on oma maisemako-

konaisuus. Koivikon hovin alueella sijaitsee avoimia peltonäkymiä. Teollisuusmiljöötä ja Koivikon hovin tuotantomaisemaa yhdistää laaja lehtikuusipuisto.

Puhoksen alue on asutettu Stolbovan rauhan jälkeen, kun rajasodat päättyivät. Vuonna 1631 Puhoksen alueelta mainitaan kaksi luterilaista asukasta. Koivikossa sijaitsee kivikautinen asuinpaikka. Puhoslahden ja Puhoslammen välissä sijaitsevan Puhoksen ruukin alueen teollinen perinne ulottuu vuoteen 1774, jolloin kruununvouti Gabriel Walleniuksen perustama Puhoksen saha aloitti toimintansa. Puhos on ollut 1800-luvun alussa Nils Ludvig Arppen omistuksessa. Telakkatoiminta käynnistyi alueella 1829. Esimerkiksi Suomen ensimmäinen höyrylaiva Ilmarinen valmistui kyseisellä telakalla vuonna 1833. Myös Koivikonkankaan lehtikuusimetsä on peräisin tältä ajalta. Metsä istutettiin laivanrakennustarpeiksi vuosina 1842–1844. Itäsuomalainen suurliikemies, monien ruukkien ja sahojen omistaja, Antti Juhana Mustonen, jatkoi toimintaa sahoineen ja konepajoineen. Hän rakennutti Kiteen Puhoksenkosken rannalle konepajan, valimon ja telakan vuonna 1875. Konepajan tehtävänä oli aluksi laitteiden tuottaminen oman kauppahuoneen sahoja ja muita yrityksiä varten. Pitemmän tähtäimen tavoitteena oli kuitenkin muodostaa Puhoksesta suuri liikekeskus ja viedä sen tuotteita muun muassa Pietariin. Mustosen kuolema vuonna 1877 katkaisi kuitenkin tämän kehityksen. Konepaja toimi vuosina 1874–1893.

Mustosen kuoltua teollisuustoiminta hiipui, jolloin siirryttiin yhä enemmän maa- ja karjatalouteen. Tästä vaiheesta muistuttaa vuonna 1928 valmistunut 40 lehmän navetta, joka on näkyvällä paikalla kantatien varrella. Navetta on rakennusperintökohde.

Puhoksen alueen rakennuskanta on monipuolista ja historiallisesti kerroksista, vaikkakin alueella ei ole säilynyt tuotantorakennuksia. Vanhan saha-alueen tienoilla on säilynyt mylly. Arppen aikana Sahakirjurin talon paikalle on kohonnut Puhoksen hovi ja kosken rannalle muitakin rakennuksia. Puhoksen kartanon asumuksista on jäljellä kartanoiden 1800-luvulla istutettu puisto ja tiilinavetta. Niin sanottu Mustosen kanava on muistona yrityksestä kanavoida Pyhäjärven ja Oriveden välinen kannas. Puhoksen satama muodostaa arvokkaan miljöökohteen.

Koivikon hovin viljelymaisema valtatie kuuden itäpuolella, Ätäskön rannalla, on Koivikon hovin entinen päärakennus. Sen ympärille on noussut Kiteen oppimiskeskuksen Maaseutuopiston rakennusryhmä. Osittain kaksikerroksinen päärakennus on valmistunut 1850-luvulla. Rakennusta on jatkettu vuosina 1899 ja 1914. Tilan vanhoja rakennuksia ovat lisäksi aitta 1800-luvulta ja sauna 1930-luvulta. Maatalousoppilaitos ja koulutila ovat suojeltuja rakennuksia. Hoviin johtaa maisemallisesti merkittävä tie. Hovin asema maisematilassa on muuttunut rakentamisen laajetessa.

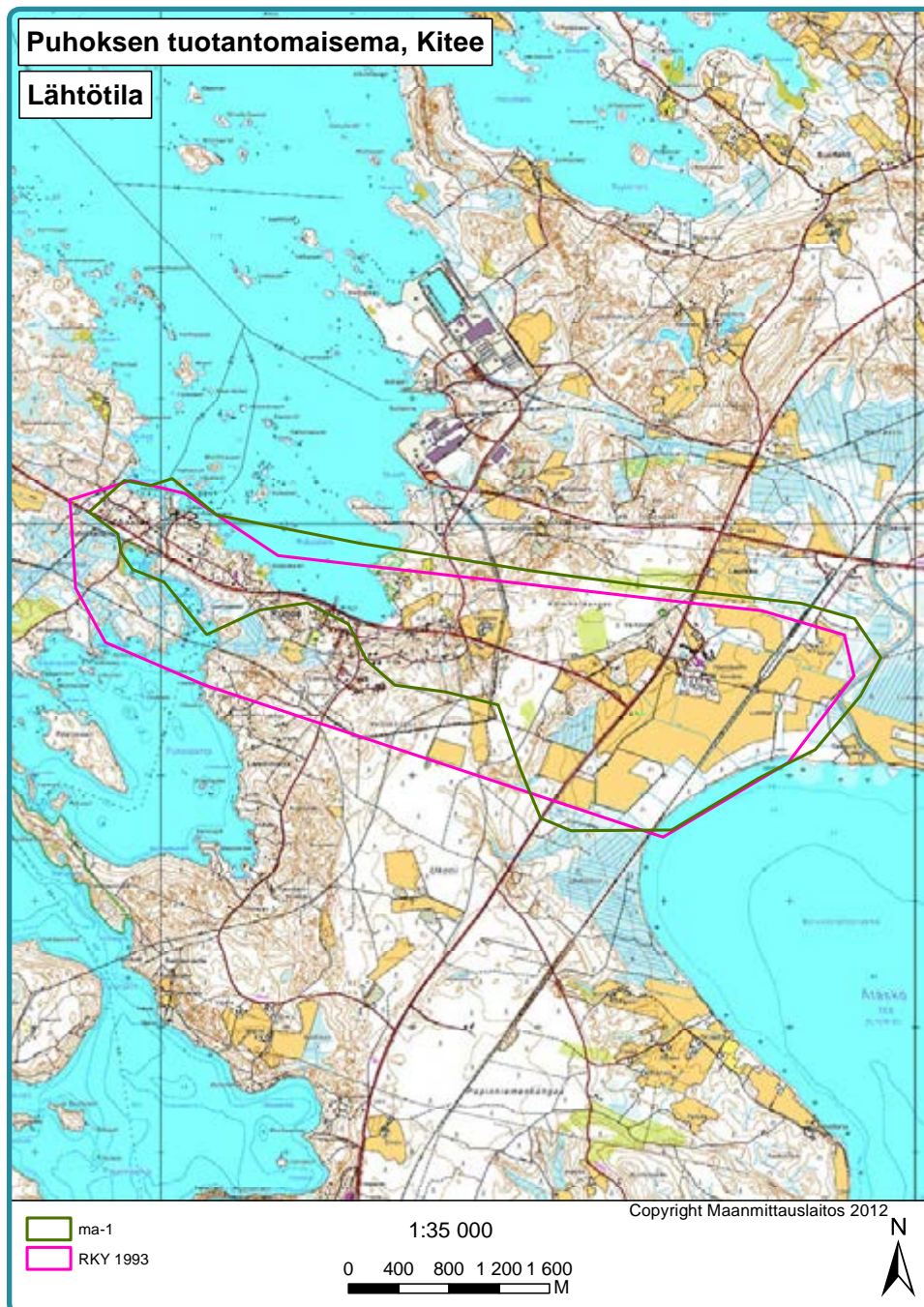
Kuva 24

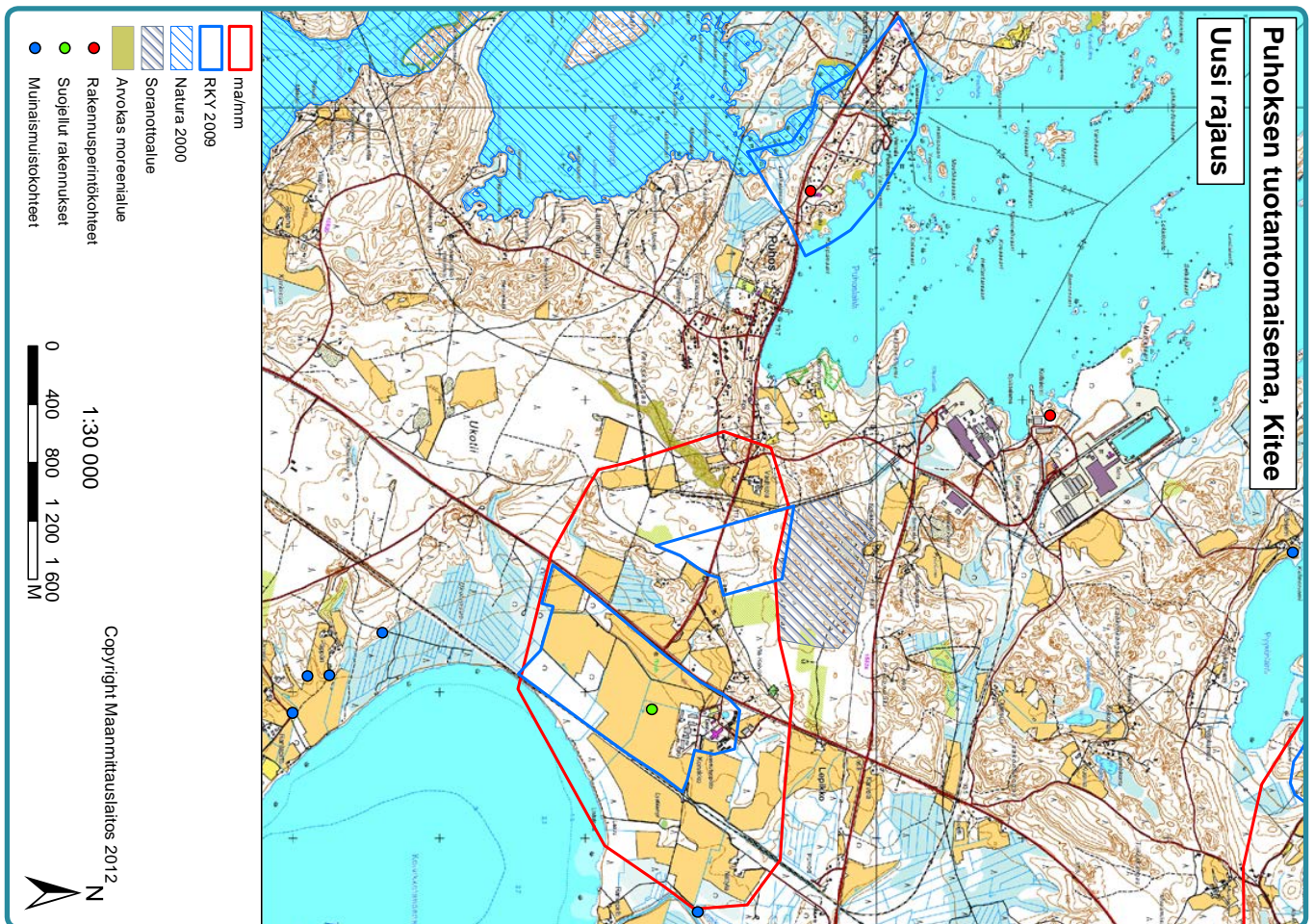
Maaseutuopiston peltomaisemaa.

Rakennetun kulttuuriympäristön vuoden 1993 rajauksen eteläpään alueen maisemalliset arvot eivät täytä maakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen kriteerejä. Tämän vuoksi maakunnallisesti arvokas maisema-alue ei sisällä itse Puhoksen kyläaluetta, vaan alue muodostuu Koivikon hovin avoimista viljelymaisemista ja sen länsipuolella sijaitsevista lehtikuusimetsistä. Puhoksen kyläalue ja ruukin alue kuuluu rakennetun kulttuuriympäristön vuoden 2009 alueisiin. Maisema-alueen pohjoispuolella sijaitsee Koivikonkankaan soranottoalue (EO1), jota ei sisällytetä maisema-alueen sisäpuolelle.

Rajaus: Koivikon hovin alue ja lehtipuumetsä.

Maakuntakaavamerkintä: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue.

4.29 Suorlahden kylämaisema, Kitee

Kiteen Suorlahti sijaitsee Tolosenmäen eteläpuolella, Oriveden Muljulanselän ja valtatie kuuden välissä. Suorlahti sijaitsee Pohjois-Karjalan järvisuudun maisemaseudulla ja Keski-Karjalan kumparemaa -maisematyyppin alueella. Alueeseen sisältyvä Suorlahden hovi ja Orpolan tila ovat valtakunnallisesti merkittäviä rakennetun kulttuuriympäristön kohteita (RKY 2009). Kiteen Suorlahdessa Suorlahden hovi edustaa historiallisesti merkittäviä kruunun virkamiesten hallinto- ja asuinpaikkoja. Sen pihapiiri muodostuu päärakennuksesta ja joukosta erilaisia maatalouteen liittyviä rakennuksista. Orpolan tila liittyy Suorlahden osana Puhoksen aluetta. Maisemakvaltaan kylä on loivasti kumpuilevaa ja pienipiirteistä, Toisen salpausselän muodostamaa harjuselännettä.

Suorlahden kylä kuuluu maakunnan vanhimpiin, jo vuoden 1500 verokirjassa mainittuihin kyliin. Kylän kasvu pysähtyi kuitenkin jo varhain. Suorlahden hovi perustettiin 1600-luvulla Flemingin voutien virkataloksi. Paikka oli aiemmin vanhin luterilainen kirkkoherran virkatalo. Ison reduktion jälkeen hovia hallitsi joukko verovuokraajia, viimeksi Simon Affleck (1722–1725). Arppet asustivat hovia 1800-luvulla. Päärakennuksen vanha osa on 1600–1700-luvulta ja tupaosa vuodelta 1888. Avosolainen luhtiaitta on vuosilta 1817 ja 1888. Suorlahden hovi on eheä miljöökokonaisuus, mutta rakennukset ovat asumattomia, ja rakennusten kunto on huonontunut.

Toinen rakennetun kulttuuriympäristön vuoden 2009 aluerajaukseen sisältyvä kohde on Orpola, joka on Nils Ludvig Arppen syntymäkotona. Orpolalla on monivaiheinen historia, jonka rakennukset ovat nykyisin edustavassa kunnossa.

Suorlahdessa sijaitseva Saihon tila edustaa maakunnallisesti merkittävää rakennusperintöä, jolla on huomattavaa kulttuurihistoriallista ja rakennushistoriallista arvoa. Tilalla on muun muassa rakennustaiteellisesti harvinainen vuonna 1955 rakennettu tallirakennus (kuva 25).

Seudullisesti arvokasta rakennusperintöä edustaa Riusku, joka on viime vuosisadan alun huvila. Riusku on yksi rakennusinsinööri Ivar O. Telénin Suorlahdella suunnittelemissa ja rakennuttamissa huviloista. Riuskunniementien varressa sijaitseva Jymylä on seudullisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde. Kansanopiston johtaja Esa Eetu Takala suunnitteli ja rakennutti Jymylän kansanopiston vuonna 1912. Edelleen Suorlahden seudullisia rakennusperintökohteita ovat sekä Riuskuntien varrella sijaitseva Roikkola, jonka Ivar Telen rakennutti huvilaksi vuonna 1914, että Lepolahdentiellä sijaitseva Veikkola, joka edustaa vuonna 1884 rakennettua huvila-arkkitehtuuria. Riuskunniemen länsirannalla sijaitsee Kiteen ensimmäisen luterilaisen kirkon paikka. Suorlahden kylähistoria liittyy sekä Kiteen että koko Suomen historiaan. Kylämaiseman ja kylän kulttuurihistorialliset arvot perustuvat erityisesti pitkään kulttuurivaikutukseen, vanhaan rakennuskantaan ja historialliseen jatkuvuuteen. Kylä on merkittävä osa itäsuomalaista vuosisadan vaihteen huvilaperinnettä sekä pohjoiskarjalaista asumis- ja hallintokulttuuria (hovit).

Kylässä on kautta aikain ollut kolme selkeää asutuskeskittymää: etelässä Suorlahden pohjoisrannalla Sofielundin/Orpolan luona, Riuskunniemessä ja Paksuniemessä. Näistä selkeimmin edustavaa viljelymaisemaa löytyy Paksuniemestä. Viljelyksestä osittain poisjääneitä peltoja on Suorlahdentiellä entisen koulun kohdalla. Huvilakulttuurin ohella kylän rakennuskanta edustaa melko tavanomaista maaseuturakentamista. Kylällä maatalous on vielä elinvoimaista, vaikka osa pelloista onkin viljelemättä.

Kuva 25

Suorlahdessa sijaitseva Saihon tila edustaa maakunnallisesti merkittävää rakennusperintöä, jolla on huomattavaa kulttuurihistoriallista ja rakennushistoriallista arvoa.

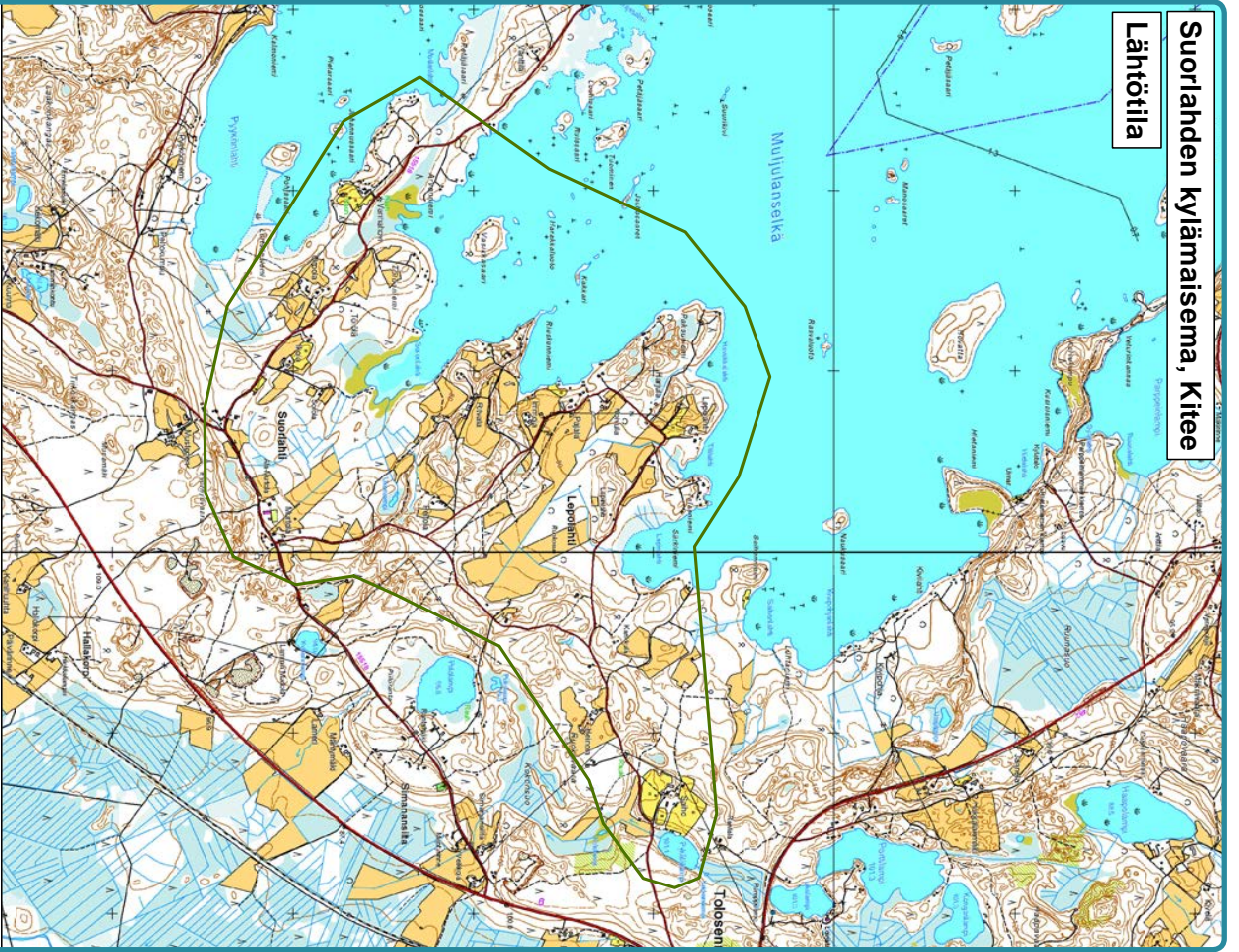
Rajaus: Ei muutoksia rajaukseen.

Maakuntakaavamerkintä: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue (aluerajaukseen sisältyy RKY 2009 alue).

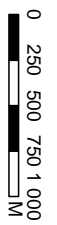
Suorlahden kylämaisema, Kitee

Lähtötila

ma-2

1:25 000

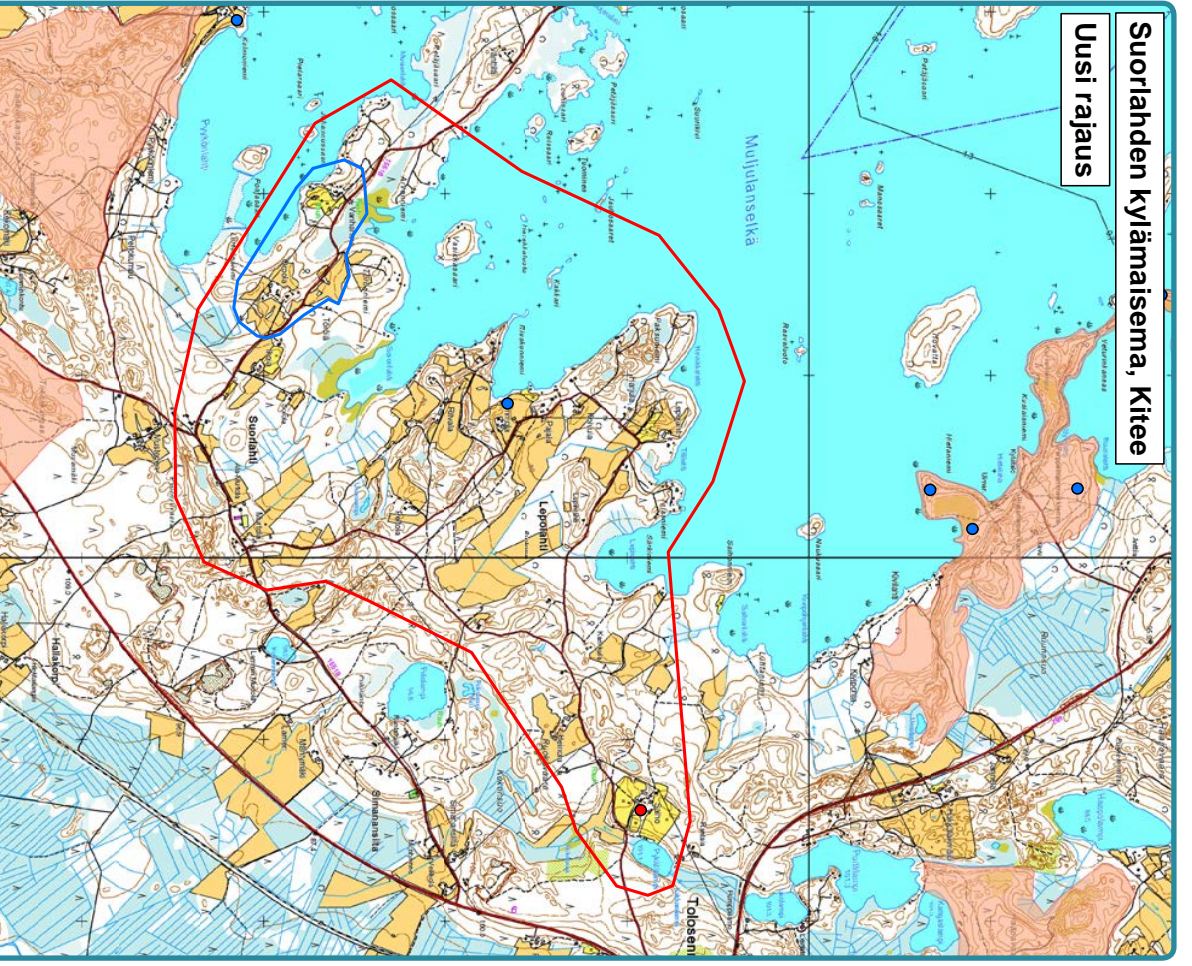

Copyright Maanmittauslaitos 2012

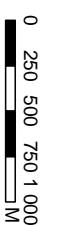
Suorlahden kylämaisema, Kitee

Uusi rajaus

- ma/mn
- RKY 2009
- Arvokas harjaluue
- Rakennusperintökohteet
- Muinaismuistokohteet

1:25 000

Copyright Maanmittauslaitos 2012

4.30 Jakokosken kylämaisema, Kontiolahti

Jakokosken kylä sijaitsee Kontiolahdella 20 kilometrin päässä Joensuusta. Kylä sijaitsee liikenteellisessä risteyskohdassa. Kylä jakautuu kahteen osaan Eno -tien molemmin puolin. Maisema-alueeltaan kylä edustaa Vaara-Karjalaa ja maisematyypiltään Kolin–Kaltimon vaara-aluetta kuitenkin niin, että se sijoittuu Pohjois-Karjalan järvisuudun ja Vaara-Karjalan saumakohtaan. Kylän kulttuuriarvot perustuvat alueen liikenne- ja elinkeinohistoriaan sekä kulttuuri- ja rakennushistoriaan. Maisemakuvaltaan kylä on vaihteleva, jossa mäkien ja rinteiden viljelykset vaihtelevat sopu-
suhtaisesti asutuksen kanssa.

Kylä periytynee 1680-luvulta. Kylä autoitui, mutta asutettiin jälleen Isonvihan jälkeen. Oikotien Kaltimoon valmistuessa 1700-luvun lopulla kylästä muodostui tienristeys. Vanhimpia tiloja ovat vuonna 1728 perustettu Riikola eli nykyinen Ahola Palovaaran etelärinteellä ja Hyvärilä, Kiiskilä sekä nykyisen kansakoulun paikalla oleva Holoppala.

Kylän viljelysmaisema on säilynyt avoimena ja kylällä on useita toimivia maatiloja. Kylältä löytyy myös matkailualan yrittäjiä. Kylän elinvoimaisuudesta ovat esimerkkinä lukuisat uudet omakotitalot, jotka on onnistuneesti sijoitettu kyläraitilta hiukan sivuun. Myös kylän oma koulu on tärkeä uusien asukkaiden houkuttelemiseksi. Alakansakoulu on vuodelta 1903 ja oma varsinainen koulutalo on valmistunut vuonna 1907.

Jakokoski on kehityksestä huolimatta säilynyt aktiivisena maaseutukylänä. Kylän pohjoisosa on arvokkainta ja edustavinta aktiivista viljelymaisemaa (kuva 12). Holoppalassa sijaitsee arvokas kivinen laidunniitty. Maanviljely jatkuu kylällä vielä tulevaisuudessakin, eikä kulttuuriympäristöarvoja uhkaa maiseman sulkeutuminen tai autoituminen. Kylämaisema-arvot ovat säilyneet kylällä reunaosien paikoittaista luontaista metsittymistä lukuun ottamatta hyvin.

Kuva 26

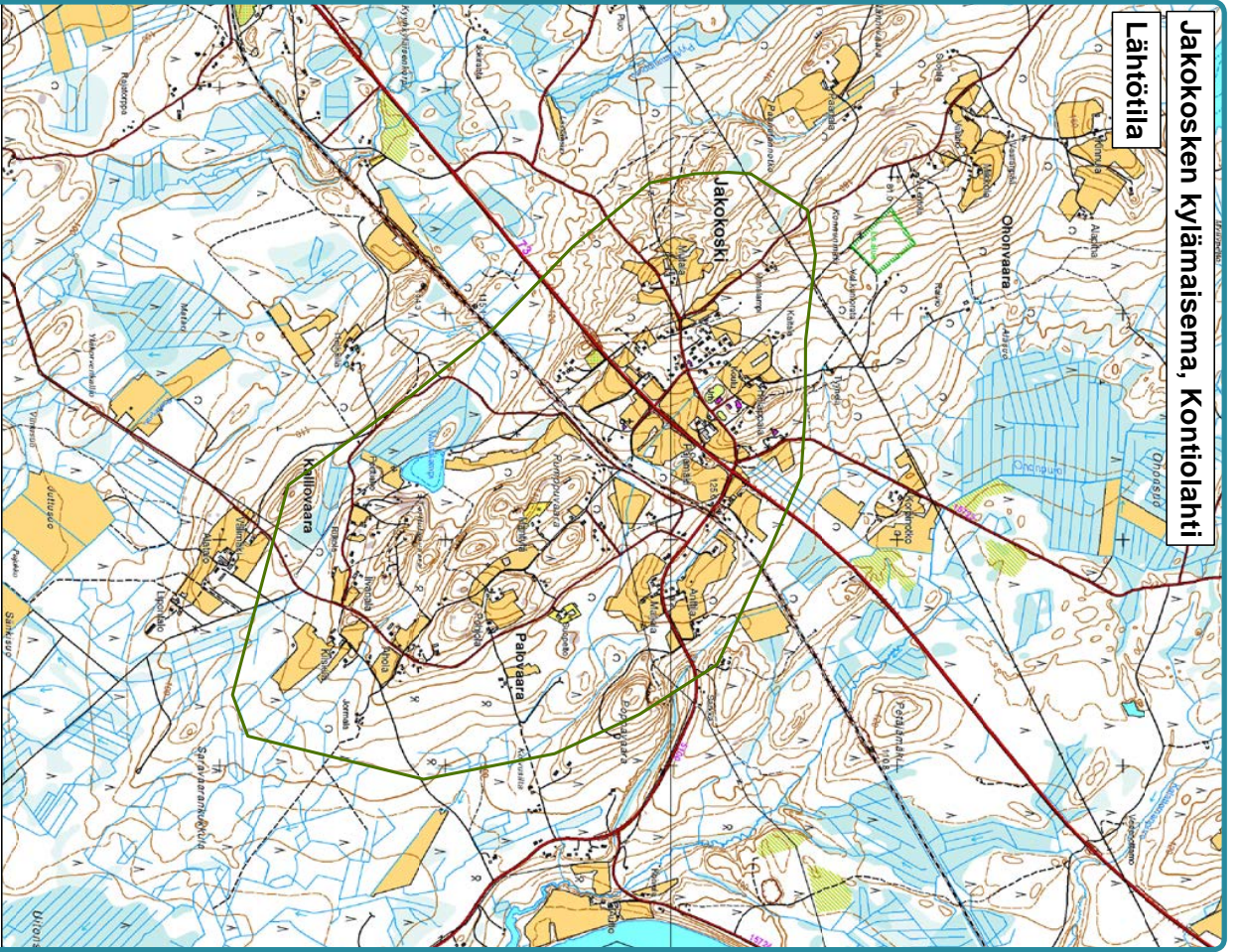
Jakokosken Pajamäki.

Rajaus: Pientä rajauksen tarkennusta erityisesti maisema-alueen lounaisosassa.

Maakuntakaavamerkintä: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue.

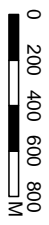
Jakokosken kylämaisema, Kontiolahti

Lähtötila

ma-2

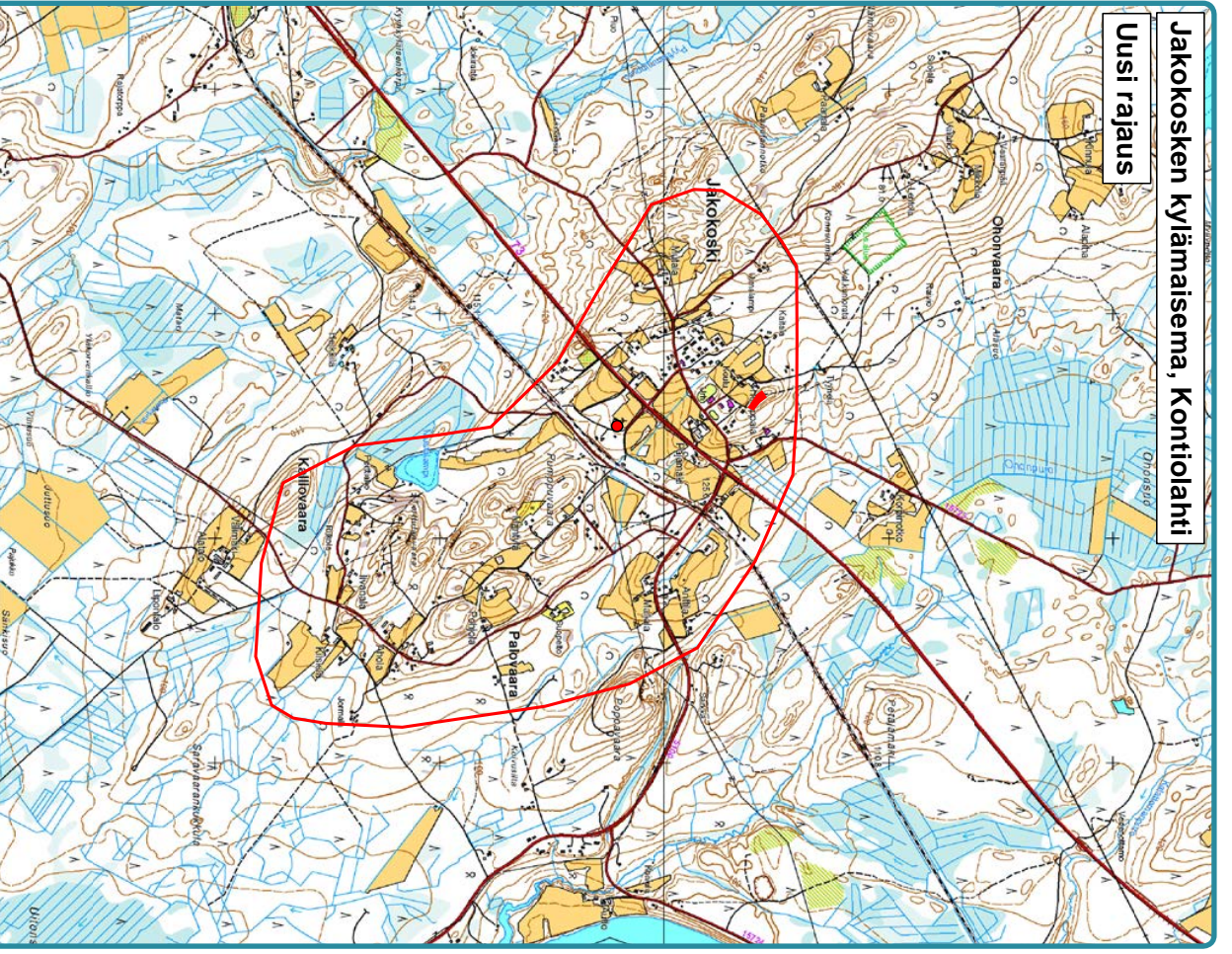
1:20 000

Copyright Maanmittauslaitos 2012

Jakokosken kylämaisema, Kontiolahti

Uusi rajaus

ma:mm

1:20 000

Copyright Maanmittauslaitos 2012

- ma:mm
- Perinnetalusa
- Rakennusperintökohdeet

4.31 Pyytivaaran vaarakylä, Kontiolahti

Pyytivaara sijaitsee Kontiolahden ja Pitkälammen itäpuolella. Vaaran korkein laki nousee Pitkälammen pinnantasosta noin 120 metriä. Pyytivaara on edustava esimerkki Vaara-Karjalan maisema-alueesta ja tarkemmin Koli-Kaltimovaara -maisematyyppiä. Kylän maisemalliset arvot ovat merkittävät. Vaaran laelta avautuvat vaikuttavat kaukonäkymät.

Pyytivaaralla on ollut asutusta ainakin 1700-luvulta alkaen. Pyytivaaran vaara-asutus on syntynyt Kontiolahden kyläasutuksen levittäytyessä rannoilta vaaroille. Kylä on ollut maatalousvaltainen vielä 1970-luvulle asti, mutta maataloudesta luopuminen 1970-luvun jälkeen on ollut varsin jyrkkää. Vuosituhannen vaihteesta lähtien pyytivaaralaisia peltoja ovat viljelleet vain naapurikylien vuokratilajelijät. Pyytivaaran alueella on säilynyt vaaraviljelyksiä, joihin liittyy yli 50-vuotiasta rakennuskantaa. Sen sijaan vaaran reunaosien pelto ovat suurelta osin metsitetty tai luontaisesti metsittymässä. Oma koulu on toiminut kylällä vuosina 1949–1966.

Kylällä on noin 230 asukasta. Metsitettyjä peltoja löytyy ainakin Vihurinsuon ja Pessin tiloilta. Vaaralan tilan pelto ovat nurmiviljelyssä, ja maisema-alueen keskellä olevan vaaranrinteitä niitetään aktiivisesti. Näiden alueiden kasvilajistosta löytyy monipuolista niittylajistoa.

Elinkeinorakenteeltaan alue on siirtynyt maataloudesta muihin maaseudun elinkeinoihin. Pyytivaaralla toimii lukuisia yrityksiä, joita ovat muun muassa muovituotteisiin erikoistunut alihankintayritys, kauneusalan ja pitopalveluyritykset, kalaviljelylaitos, marjatila ja tapahtumien suunnitteluun ja toteuttamiseen erikoistunut yritys.

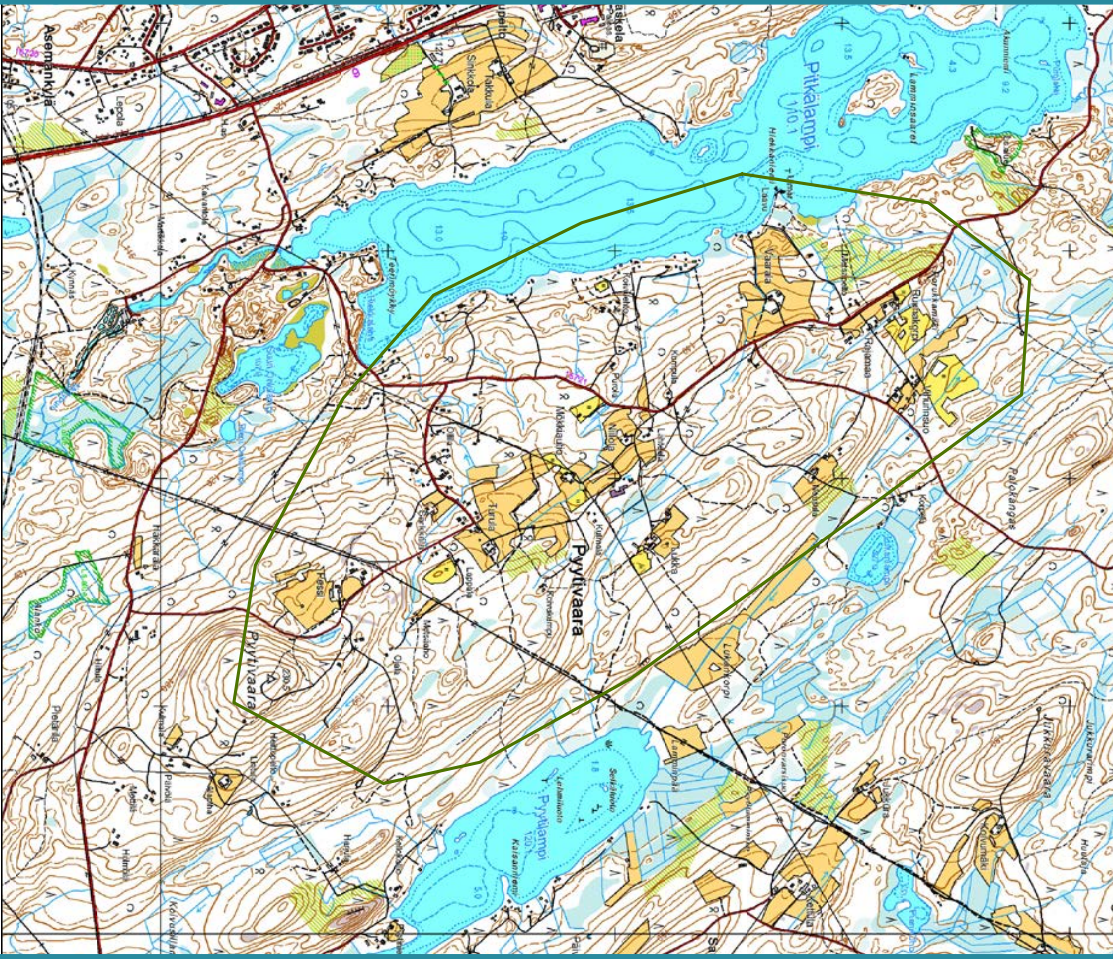
Pyytivaaran kulttuurimaisema on taantuvaa. Aktiivisen ja maisemallisesti eheän kokonaisuuden tunnusmerkit ovat kärsineet. Viljelysmaisema ei ole vielä kokonaan sulkeutunut, vaan sitä pidetään niittämällä avoimena. Maisemakuvassa on siinä määrin jäljellä maisema-alueelle tyypillisiä piirteitä, että alue voidaan luokitella vielä maakunnallisesti arvokkaaksi. Myös alueen kulttuuriympäristön aktiivinen hoito puoltaa maakunnallisen maisema-alueen statuksen säilyttämistä.

Rajaus: Rajausta tulee tarkistaa maisema-alueen kaakkois- ja lounaisosista.

Maakuntakaavamerkintä: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue.

Pytivaaran vaarakylä, Kontiolahti

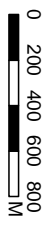
Lähtötila

ma-2

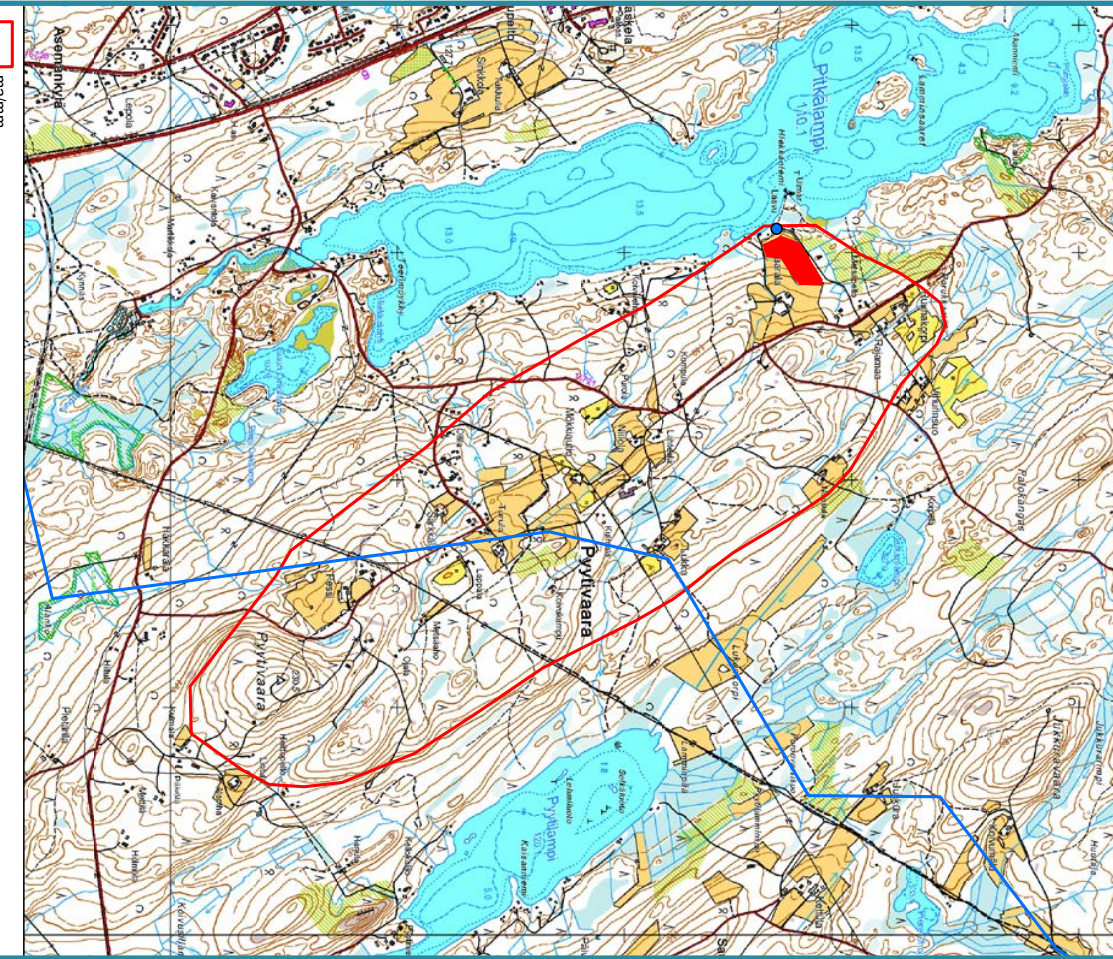
1:20 000

Copyright Maanmittauslaitos 2012

Pytivaaran vaarakylä, Kontiolahti

Uusi rajaus

ma/m

1:20 000

Copyright Maanmittauslaitos 2012

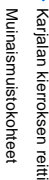

ma/m

Perimänsama

Karjalan kierroksen reitti

Muinaismuistokohteet

4.32 Egyptinkorven asutusmaisema, Lieksa

Egyptinkorpi sijaitsee Pielisen itäpuolella, Lieksan ja Nurmeksen puolivälissä. Egyptinkorpi sijaitsee Vaara-Karjalan maisema-alueella, ja alue edustaa Koillinen erämaa -maisematyyppiä. Kylä on tyypillinen esimerkki sodan jälkeisestä siirtoasutuksesta.

Egyptinkorpi sijoittuu kumpuilevien savi- ja hiekkamaiden sekä soiden muodostamaan laaksomaisemaan. Haapopuro ja Syväjoki kulkevat kylän halki kaakkois-luodesuuntaisesti. Haapapuron laakson maisemat ovat Syväjoen aluetta kumpuilevampia. Talot sijaitsevat harvakseltaan nauhamaisesti Syväjoen ja Haapapuron laaksoissa. Avoin viljelymaisema on laaja ja yhtenäinen. Peltojen halki kulkevat tiet ovat suoraviivaisia, mikä luo varsin yksitoikkoisen vaikutelman. Egyptinkorven rakennuskanta on valtaosin jälleenrakennuskauden tyyliä. Muutamia uudempia asuinrakennuksiakin on rakennettu.

Egyptinkorpi on maanhankintalain mukaan 1940-luvulla perustettu kylä, joka edustaa korpeen rai-vattua pika-asutusaluetta. Maatalous on edelleen pääelinkeinona, mutta esimerkiksi metsä työllistää alueen koneurakoitsijoita ja antaa lisätuloa myös kylän muulle väestölle. Osa väestöstä käy myös töissä lähitaajamissa. Kylän keskellä sijaitsee entinen Loukun koulu, joka toimii nykyään Loukun seurojentalona. Talolla on jatkuvasti esillä *Sodan jaloista Egyptinkorpeen* -näyttely. Seurojentalon pihapiirissä toimiva kesäteatteri yhdistää Viekin kylänäyttelijät sekä Loukku- Siltavaaran ja Viekin alueen asukkaat heinäkuussa.

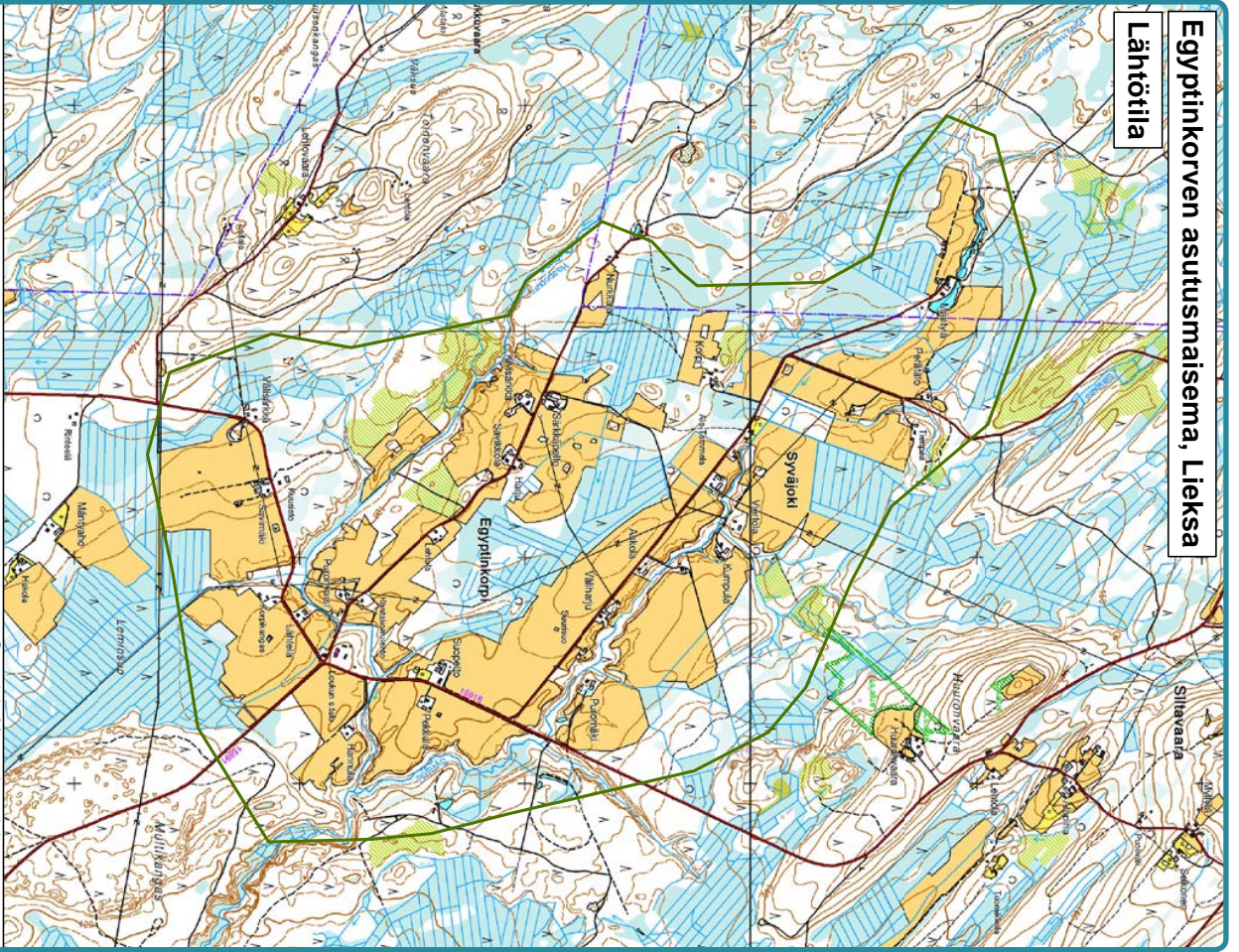
Egyptinkorpi on edustava ja ehjä esimerkki sodanjälkeisestä asutuskylästä. Kylän syntyminen on esimerkki Lieksan asutushistoriasta. Maanviljely on säilynyt pääelinkeinona. Vakituksia asukkaita kylällä on noin sata. Egyptinkorpea voidaan pitää aktiivisena ja monipuolisena maaseutuymppäristönä.

Rajaus: Pientä rajauksen tarkistusta.

Maakuntakaavamerkintä: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue.

Egyptinkorven asutusmaisema, Lieksa

Lähtötila

ma-2

1:20 000

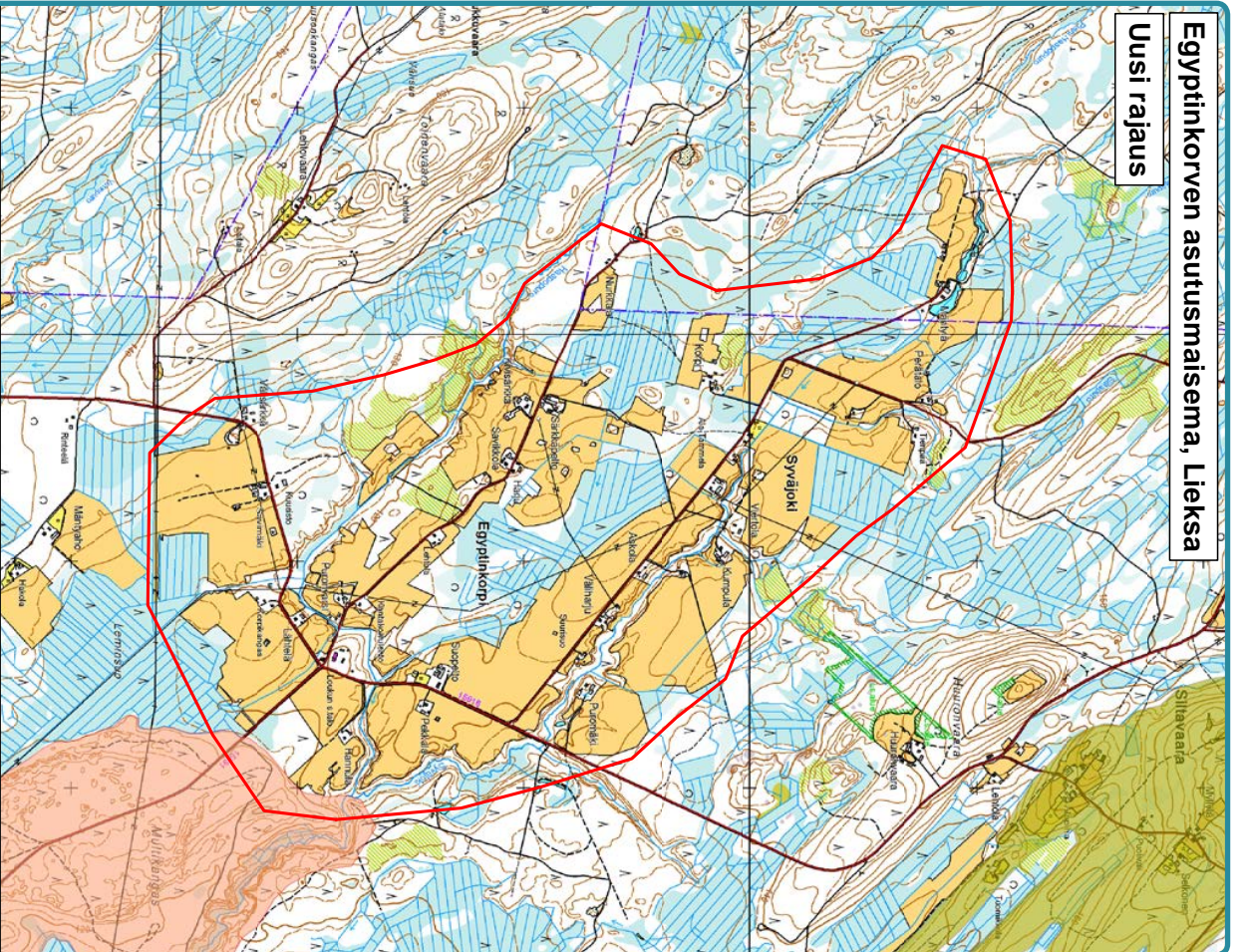

Copyright Maanmittauslaitos 2012

Egyptinkorven asutusmaisema, Lieksa

Uusi rajaus

maim

1:20 000

Copyright Maanmittauslaitos 2012

- maim
- Arvoles harjaluue
- Arvoles moreenialue

4.33 Nurmijärven kylämaisema, Lieksa

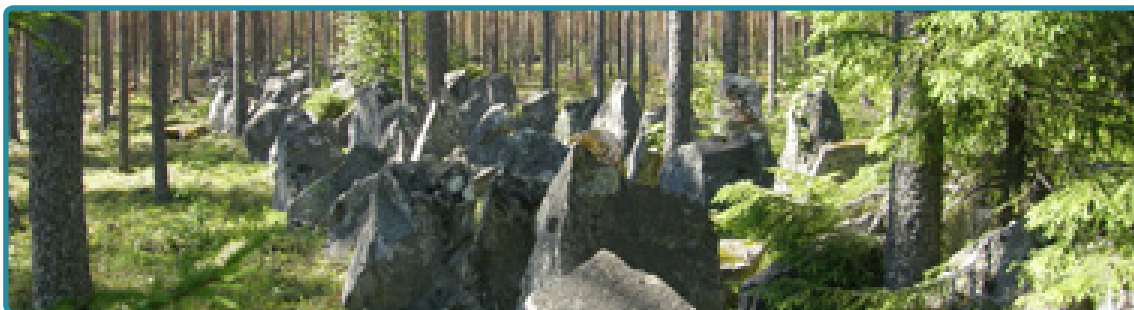
Nurmijärvi on kylä Lieksan pohjoisosassa, joka sijaitsee noin 17 kilometrin päässä Suomen itärajalta. Lieksan Nurmijärvi on tyypillinen vesistöreitien varteen noussut pieni rantakylä. Maisema-alueeltaan kylä edustaa Vaara-Karjalan Koillista erämaa -maisematyyppiä. Tälle maisematyypille on ominaista laajat harvaan asutut erämaiset metsäseudut sekä matalat vaarat ja selänteet. Nurmijärven kylämaisemassa yhdistyvät rakennushistorialliset arvot kauniiseen vesimaisemaan. Myös pienialaiset, mutta näkyvät ja maisemallisesti kauniit rantapellot luovat vaihtelua maisemakuvaan. Sotahistorialliset arvot ovat myös kylällä merkittävät.

Nurmijärven asutushistoria periytyy 1500-luvun lopulta. Pysyvää asutusta Nurmijärvellä on ollut vuodesta 1618. Nykyisin asukkaita on noin 135. Talot ovat ryhmittyneet Jongunjoen, Kattilalammen ja Muntsurinjärven rannoille. Kylän peltomaat noudattavat yhä tätä vanhaa kylärakennetta. Pienehköt peltoaukeat ovat ryhmittyneet rannoille. Peltoaukeita erottavat kapeat metsiköt estävät kuitenkin yhtenäisen maisematilan muodostumisen.

Nurmijärven rakennushistorialliset arvot ovat maisemallisten arvojen ohella merkittävät. Kyläraitilla seudullisesti arvokkaita rakennetun kulttuuriympäristön kohteita ovat tyyliltään talonpoikainen Seurojentalo, Seurala, Tuhkala ja Nurmijärven rajasetukirkko. Kirkon on piirtänyt arkkitehti Rafael Blomstedt. Kirkko on vihitty käyttöön 18. heinäkuuta 1948. Paikallisesti arvokasta rakennuttua kulttuuriympäristöstä edustaa Nurmijärven vanhin tila, Niemelä. Puuruun kunnostettu etuusemakohde on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristökohde (RKY 2009). Muita sotahistoriallisia kohteita kylällä ovat koillisosassa sijaitsevat panssariesteet (kuva 13).

Lieksan Viekin ja Vuonislahden tavoin Nurmijärvi on kehittynyt aktiiviseksi ja monipuoliseksi taajamanomaiseksi kyläksi. Taajamatyyppinen rakentaminen kyläkeskuksen eteläosassa ei sovi kovin hyvin perinteiseen kulttuuriympäristöön. Kylä on Koillinen erämaa -maisematyypin edustava esimerkki. Kylämaiseman arvoa nostaa lisäksi kulttuuripiirteiden ja luonnonpiirteiden muodostama kaunis ja vaihteleva kokonaisuus.

Takavuosina metsätöistä eläneestä kylästä on tullut suosittu erämatkailukeskus, jossa toimii useita koiravaljakkoyrittäjiä. Nurmijärvellä sijaitsevat Jongunjoen ja Änäkäisten ulkoilu- ja retkeilyalueet. Syrjäiselle kylälle harvinaisuutena on kahvila-kyläkauppa Annukka, joka toimii kylän sosiaalisenä sydämenä.

Kuva 27 Nurmijärven panssariesteet.

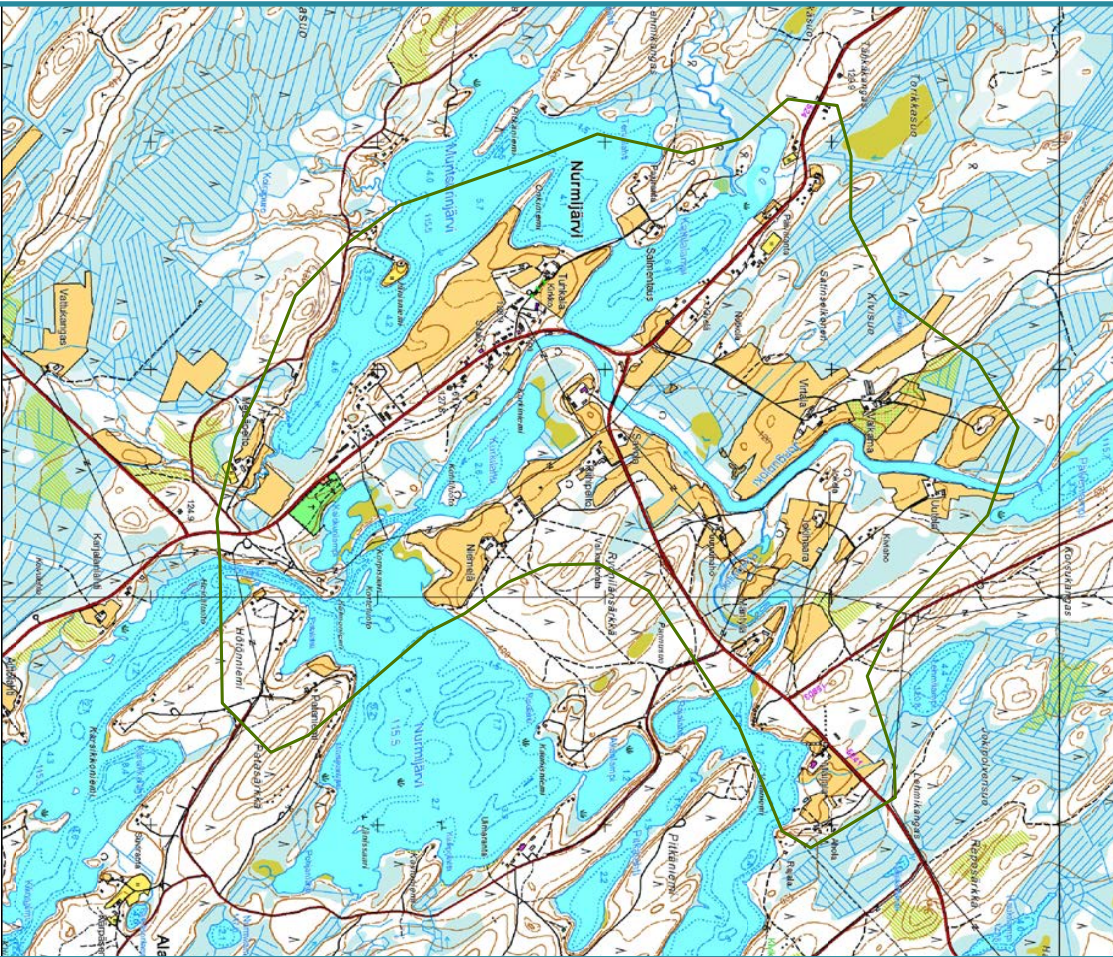
Rajaus: Pieni rajauksen tarkistus alueen luoteisosassa.

Maakuntakaavamerkintä: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue.

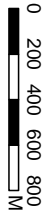
Nurmijärven kylämaisema, Lieksa

Lähtötietä

ma-2

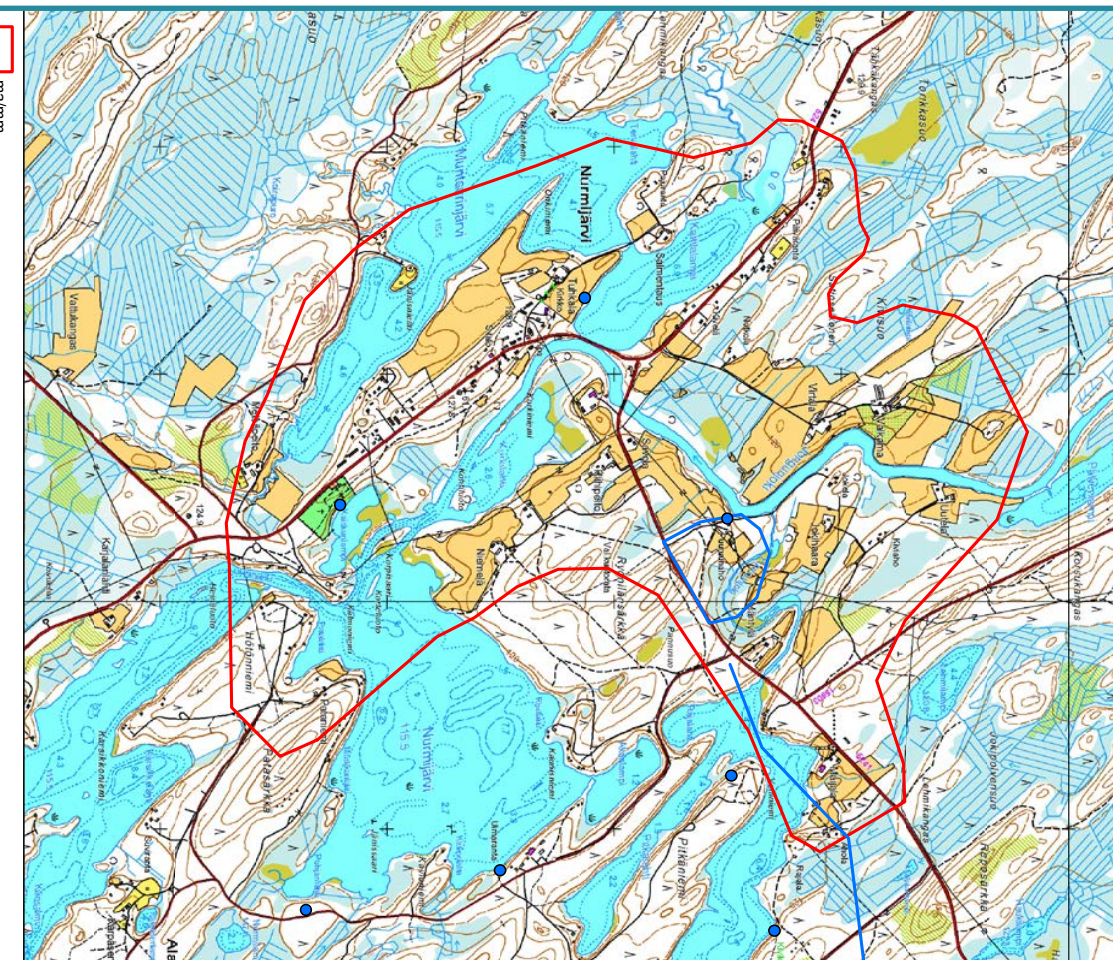
1:20 000

Copyright Maanmittauslaitos 2012

Nurmijärven kylämaisema, Lieksa

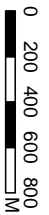
Uusi rajaus

ma/mn

RKY 2009

1:20 000

Copyright Maanmittauslaitos 2012

- ma/mn
- RKY 2009
- Karjalan kierroksen reitti
- Muinaismuistokohteet

4.34 Viensuun kylämaisema, Lieksa

Viensuun kylämaisema sijaitsee Pielisen itärannalla Lieksan kaupungista noin kymmenen kilometriä länteen. Viensuu kuuluu Vaara-Karjalan maisemamaakuntaan ja Pielisen allas -maisematyyppiin. Viensuun kylämaisema on tyypillinen Pielisen allas -maisematyyppin kylä, joka on muodostunut kapean salmen molemmin puolin kohoavien jyrkkien vaarojen alarinteille.

Viensuun luonnonympäristön arvot perustuvat erilaisten maisematilojen vaihteluun. Kylässä hallitsevat sekä kauniit vesimaisemat että vaarat ja harjuselänteet. Maisema-alueeseen kuuluu sekä Pajujärvestä Virsulahteen ja edelleen Pieliseen laskeva vesistöreitti että Pielisen rantoja. Kylä rajautuu idässä korkeaan vaarajonoon, jonka juuren rannoille on raivattu kapeita peltokaistaleita. Lehtipuureunus rajaa rantoja monin paikoin. Luonnonympäristön jylhyys korostaa alueen arvoja. Peltoalueista merkittävä osa on laitumena. Luonnonniittyjä on vain muutama, joista yksi esimerkiksi on melko laaja rantaniitty Virsulahden pohjukassa. Metsätyyppien vaihtelu on runsasta. Muutamin paikoin näkymät ovat kauniita perinteisiä viljelysnäkymiä. Länsiosassa on loivasti nousevaa selännettä, jossa vaihtelevat metsät ja pienialaiset peltoalueet.

Viensuun historia ulottuu 1500-luvulle, ja on näin ollen Lieksan vanhimpia asuinpaikkoja. Nykyinen asutus noudattaa melko hyvin vanhaa tilajaotusta. Asutus on sijoittunut kylän itäpuolella vaarojen ja vesistöalueiden väliselle loivalle rinnealueelle. Talot sijaitsevat harvakseltaan, eivätkä muodosta selvää ryhmää tai keskustaa. Kylän länsipuolen asutus on samoin harvaa, joskin joitakin uusia omakotitaloja on noussut kansakoulun pohjoispuolelle. Salmen rannalla, sillan pielessä näkyvässä paikalla, on muutama uusi hirsinen kesämökki.

Vanhimmat tilanpaikat sijaitsevat joen molemmin puolin sillan vieressä Pajujärven länsirannalla, Lontsinniemen ympäristössä ja Määttälänvaaran länsirinteen juurella. Vanhoja yksittäisiä tiloja on myös kylän etelä- ja pohjoisosassa. Vanhempaa rakennuskantaa on säilynyt melko runsaasti, etenkin aittoja. Kylän asutushistoriasta kertovat kylältä löydetyt seitsemän muinaisjäännöskohdetta. Kivikautisia kohteita edustavat Virsulahden, Kuusenjuuren, Lontsinniemen, Sillankorvan ja Pajulahden asuinpaikat. Lontsinniemellä sijaitsee historiallinen ortodoksikalmisto. Kalmiston ympärillä on kiviaitaa, ja kohteessa on kalmisto ja tsasounan paikka. Matkalahdella sijaitsee myös ajoittamaton röykkiö.

Oinola, Toivola, Kuusenjuuri, Anttila ja Hoilola ovat mainitsemisen arvoisia pihapiirejä. Näistä Kuusenjuuren pihapiiri on arvokas rakennusperintökohde. Kylän muut arvokkaat rakennusperintökohdet ovat Kantelelahden pihapiiri ja Viensuun kunnostettu tuulimylly Pajujärven länsirannalla. Viensuun vanha koulurakennus on jugendtyylinen. Viensuun kylällä suurin osa taloista on vakituisesti asuttuja tai vapaa-ajan käytössä. Kesämökkejä on Viensuulla yli 300, joka näkyy loma-aikoina myös kyläkuvassa.

Alueen kulttuuriympäristölliset arvot perustavat suhteellisen hyvin säilyneeseen tilajaotukseen ja muutamiin rakennushistoriallisesti arvokkaisiin rakennuksiin. Erityisiä maisemallisia arvoja on Tolvalan eteläpuolella avautuvalla viljelymaisema-alueella, jossa vuorottelevat vesistöt, viljelykset ja jyrkkäpiirteiset vaarat. Tolvalassa sijaitsee paikallisesti arvokas perinnemaisemakohde. Kohde on laajahko lehmien laiduntama alue, joka käsittää Viensuunjokeen rajautuvat, maisemallisesti hienot rinneniiyt sekä pihapiiriä ympäröivät pellot ja hakamaan. Tolvalan talonpaikka on ainakin 300 vuotta vanha, aluetta on laidunnettu mahdollisesti yhtä pitkään.

Kuva 28 **Näkymä sillalta etelään.**

Kuva 29 **Näkymä Määttälänvaaran länsirinteeltä jokilaaksoon.**

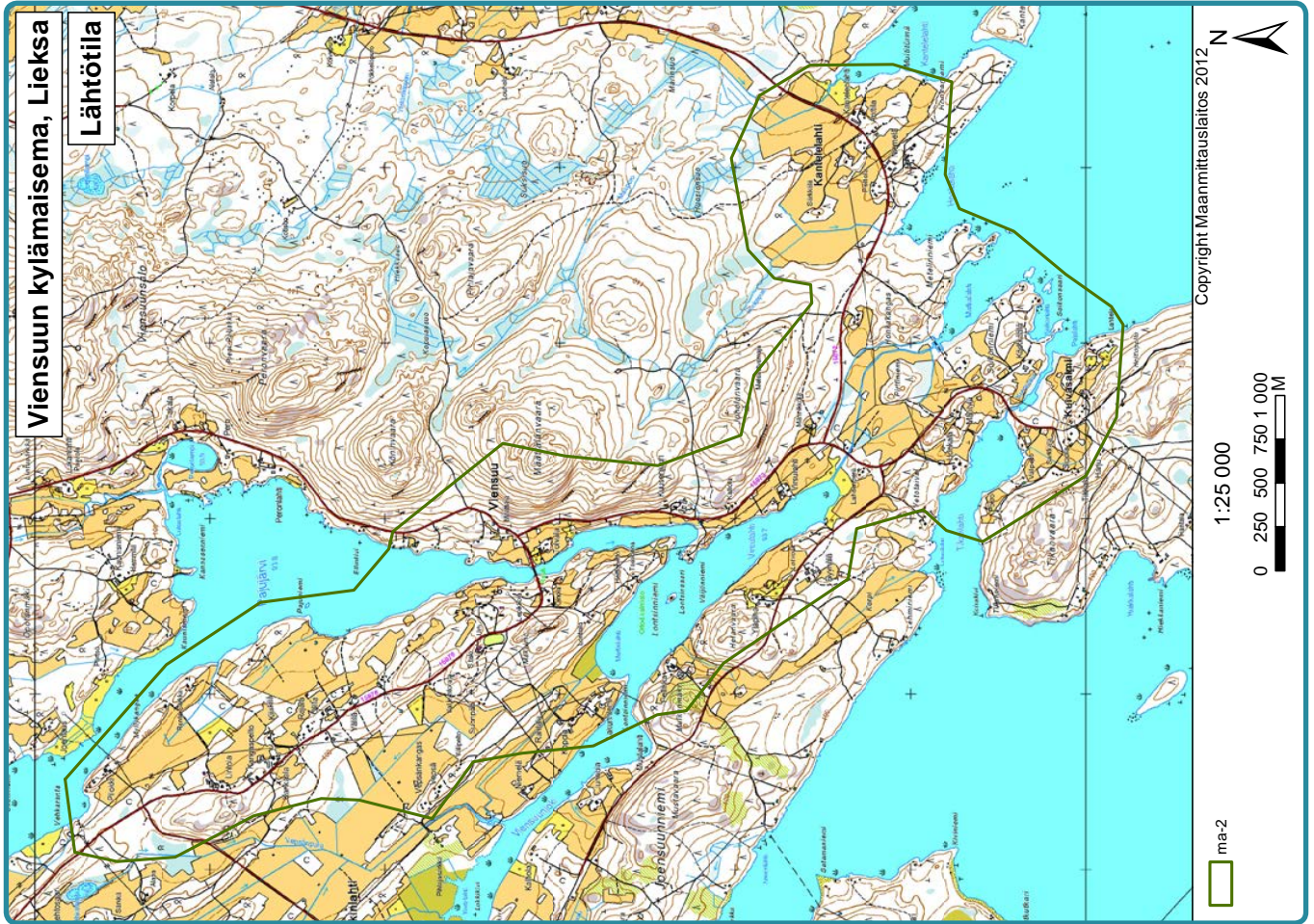
Kantelelahden pihapiiri ja pellot maisema-alueen itäosassa muodostavat oman maisematilansa. Pellot ovat verrattain tasaisia verrattuna muihin Viensuun maisema-alueen peltoalueisiin. Kuivasalmen alue maisema-alueen eteläosassa ei ole maisemallisesti niin arvokasta aluetta kuin muu Viensuu muutoin. Alueella ei sijaitse avoimia peltoaukeita, vaan alue on hyvin pienipiirteistä, rikkonaista ja osin pusikoituvaa.

Viensuun kylällä toimii kyläyhdistys ja aktiivinen urheiluseura sekä metsästysseura. Viensuun kylälle on laadittu vuonna 2006 kyläsuunnitelma. Urheiluseuran omistuksessa on talkootyöllä 1960-luvulla rakennettu urheilutalo, joka toimii myös kylätalona. Kylällä on toteutettu Leader -rahoitteinen maisemointihanke vuosina 2006–2007. Viensuulla on ollut myös ympäristökeskuksen pilottihanke ympäristön hoidosta.

Viensuun kylämaiseman arvot perustuvat sekä hienoon ja vaihtelevaan luonnonympäristöön että vanhaan asutushistoriaan. Kylän maisemakuvan keskeisiä elementtejä ovat idässä kohoava korkea vaarajono, keskellä välkehtivä vesistöalue ja lännessä peltojen laikuttama loivarinteinen se-
läne. Kylämaisemalle on tyypillistä selvä avointen ja suljettujen tilojen vaihtelu.

Rajaus: Pientä rajauksen tarkistusta.

Maakuntakaavamerkintä: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue.

4.35 Vuonislahden kylämaisema, Lieksa

Vuonislahden kylämaisema sijaitsee Lieksan kaupungista noin 20 kilometriä etelään. Pielisen ja Jauhiaisen välisellä kapealla harjukannaksella sijaitseva kyläkeskus tarjoaa paikoitellen kauniita kaukonäkymiä. Vuonislahti kuuluu Vaara-Karjalan maisemamaakuntaan, ja on tyyppiesimerkki Pielisen allas-maisematyypistä. Vireässä kylässä on Pohjois-Karjalan näkökulmasta tiivis kylärakenne. Harjukannas esiintyy pätkittäin. Harjuja ympäröivä maasto on pohjamoreenia. Pellot levittäytyvät harjun itäpuolella tasapohjaisessa laaksossa. Harujukso kulkee kyläkeskuksen ohitse ja työntyy kauniina kärkinä Jauhiaiseen. Asutus on keskittynyt näiden kahden elementin reunavyöhykkeeseen muutamaksi saarekkeeksi. Kylän peltoalue on kapeahko yhtenäinen avoin tila maisema-alueen keskellä, jota muutamat metsäsaarekkeet rikkovat. Muutamat reuna-alueiden pienilaiset pellot ovat poistuneet viljelystä ja joitakin peltoja on pusikoitumassa. Rautatie katkoo paikoin avoimia maisemia.

Jauhiaisen ja Pielisen vesistöt antavat oman vahvan leimansa kylämaisemaan. Näkymät Jauhiaisella avautuvat tosin vain Rekiniemen kapealta kannakselta. Pielisen rannoille taas on ryhmittynyt eri vuosikymmeninä yhtenäinen vakituinen ja loma-asutuksen vyö. Telttiniemestä, satamasta ja Raapionniemestä avautuvat komeat näkymät Pieliselle ja Kolille.

Vuonislahden asuttaminen periytyy erimielisyyksistä Pielisjärven etelärajan sijainnista enolaisten talonpoikien kanssa. Kylän ensimmäiset talot perustettiin 1640-luvulla aivan rajakohdan äärelle aseman turvaamiseksi. Pitäjän raja lähti Jauhiaisesta suoraan Sokovaaraan. Ensimmäiset asukkaat olivat luterilaisia. Myöhemmin Kolin aluetta asutettiin Vuonislahdesta käsin.

Maisema-alueella sijaitsee kuusi muinaismuistokohdetta. Muinaismuistokohteet ovat Puistolän, Rekiniemen, Jokelan, Rekiniemen hautausmaan ja Temmeksen kivikautiset asuinpaikat. Rekiniemi käsittää kaksi asuinpaikkaa. Rajauksen ulkopuolella pohjoisessa sijaitsee lisäksi viisi muinaismuistokohdetta, jotka ovat myös kivikautisia asuinpaikkoja.

Kyläkeskuksen rakennuskanta on hyvin eri-ikäistä. Arvorakennuksia ovat Vuonislahden rautatieasema ja asemamestarin asunto, jotka on luokitettu myös rakennusperintökohteiksi. Muita arvoraakennuksia ovat Kotalahden tilan piharakennukset ja tuulimylly, Hiekkalan päärakennus ja Melavaaran päärakennus sekä koulutalo. Koivulan pihapiiri on myös luokitettu rakennusperintökohteeksi. Kyläkeskus on taajamainen, selvästi kunnanosakeskukseksi suunniteltu. Pääosa keskusraitin rakennuskannasta on 1950-luvulta. Miellyttävää vaikutelmaa tukevat suuret koivut ja polveilevan tien sijainti peltolaakson ja selänteen reunassa. Kylän kulttuuriarvot jakautuvat kahteen kokonaisuuteen, kyläkeskukseen ja etelän Kotalahteen. Näkyvillä paikoilla on myös 1970-luvulta aina 1990-luvulle saakka rakennettuja tiiliverhoituja omakotitaloja. Uusimmat rakennukset sijaitsevat kauniita näkymiä tarjoavassa Raapionniemessä, joka on Pieliseen työntyvä kapea mäntykankainen harju.

Vuonislahden kylässä asuu nykyään noin 250 asukasta. Kesäisin loma-asukkaiden seurauksena asukasluku voi jopa kolminkertaistua. Maaseudun murroksesta huolimatta Vuonislahti on vielä säilyttänyt palveluitaan, ja kylän pienyritystoiminta erityisesti matkailun ja kädentaitojen alueella on vilkasta. Kylällä toimivat muun muassa koulu, kauppa, posti, taksi, ryhmäperhehoito, vanhusten hoitokoti ja kestikievari. Kyläpalveluihin kuuluu myös pitopalveluyrittäjät, kalastus- ja kalanjalostusyrittäjä, puusepät ja kirjanpito- ja matkailuyrittäjätoiminta on kylällä monipuolista ja kylän vahvuuksiin kuuluu myös SF-Caravan leirialue.

Kuvanveistäjä Eva Rynäsen taiteilijakoti ja vuonna 1992 valmistunut Paaterin kirkko sijaitsevat maisema-alueen ulkopuolella idässä. Vuonisolahti tunnetaan myös kirjailija Heikki Turusen kotiky-
länä. Vuonisolahti on valittu valtakunnalliseksi vuoden 2002 kyläksi.

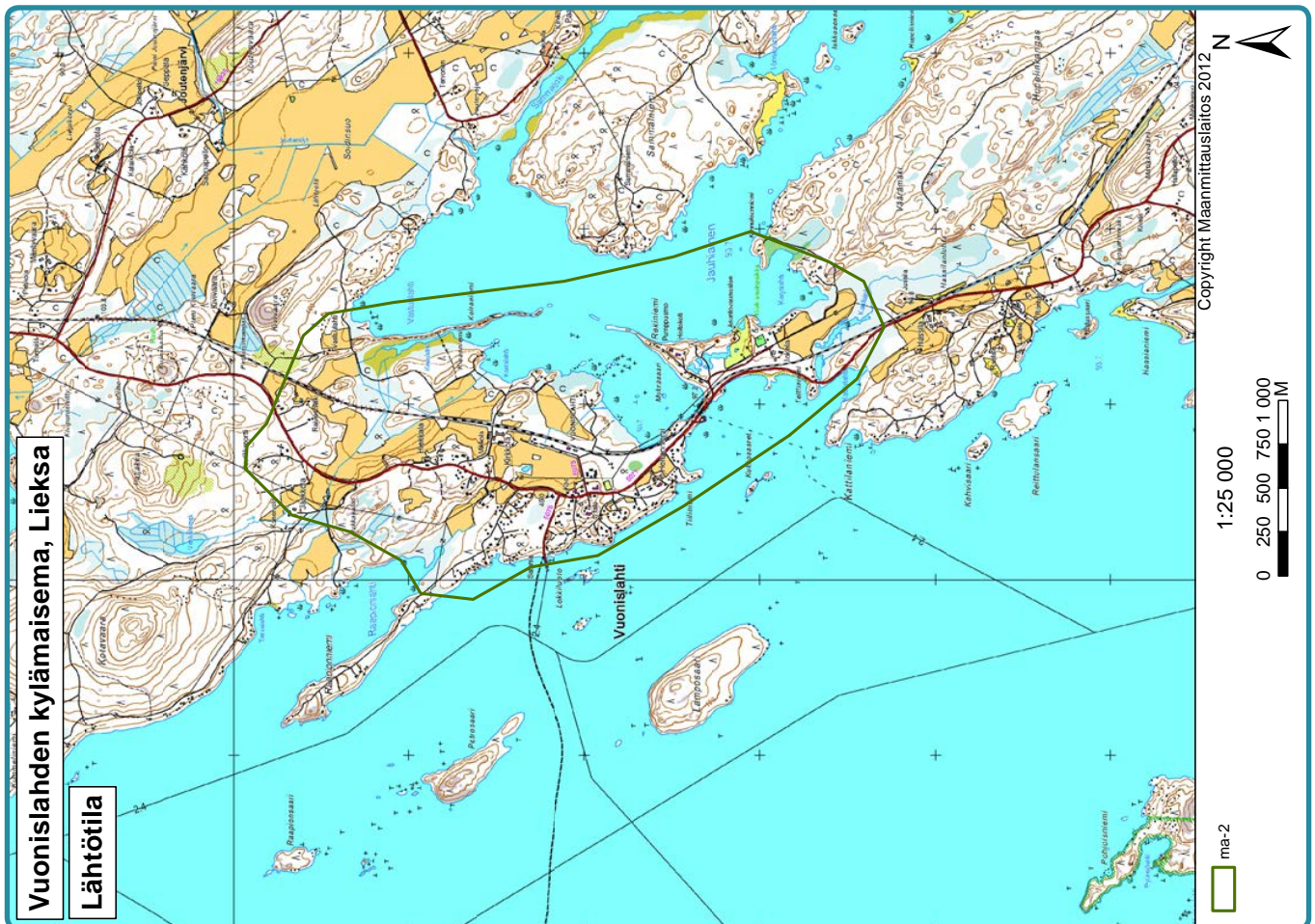
Vuonislahden kylämaiseman arvot perustuvat sekä asutushistoriaan, rakennusperinteeseen ja lii-
kennehistoriaan että maisema-arvoihin. Vesimaisemat harjuilta Pieliselle ovat erityisen vaikuttavia.

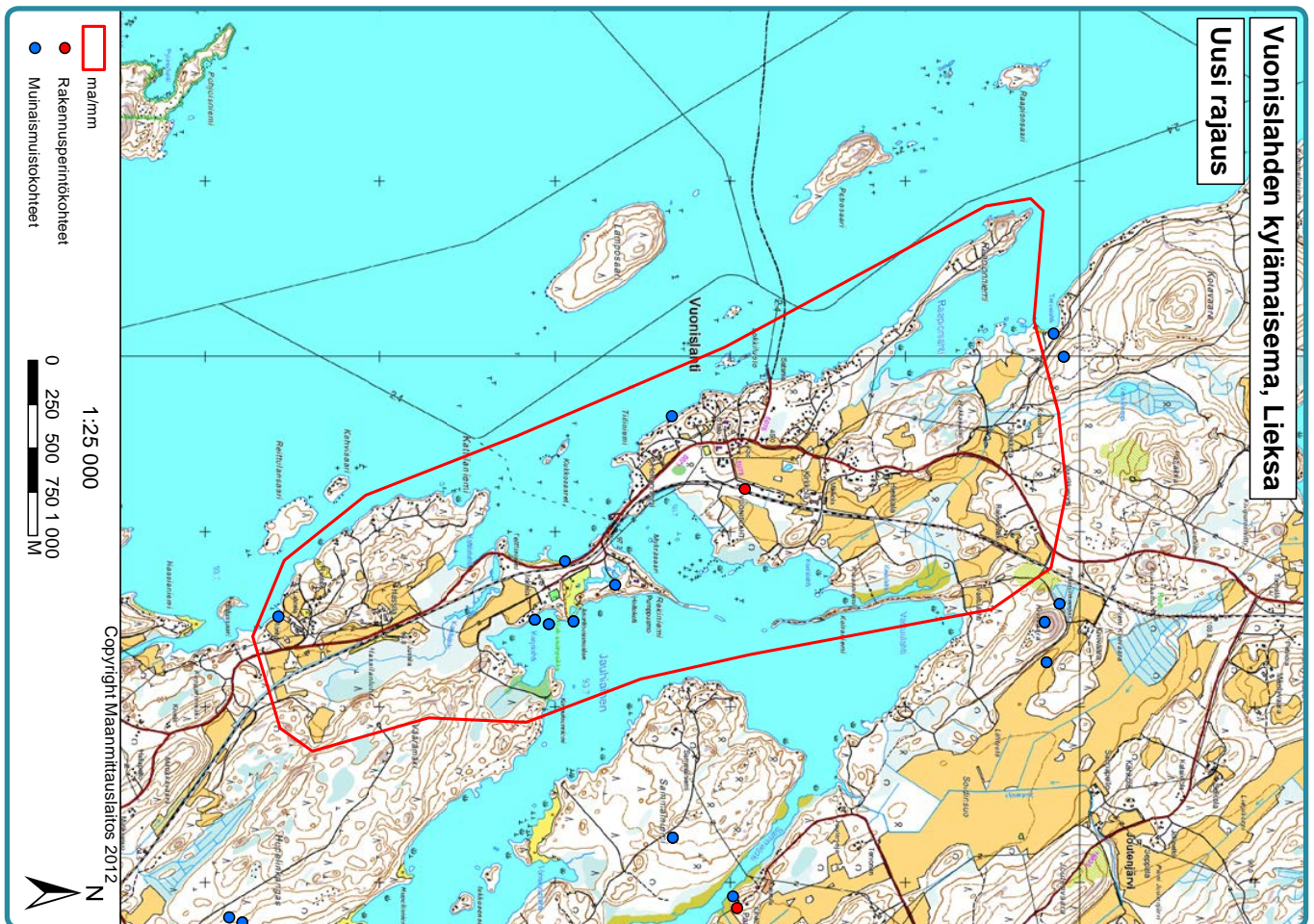

Kuva 30 Panoraama Vuonislahden peltoaukeasta.

Rajaus: Rajausta laajennetaan niin, että Pieliseen työntyvä Raapionniemi ja Hassilan tila eteläs-
sä sisältyvät rajaukseen.

Maakuntakaavamerkintä: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue.

4.36 Kaatamon-Ristin kylämaisema, Liperi

Kaatamon ja Ristin kylät sijaitsevat Liperin kunnan länsiosassa Heposelän ja valtatie 23 välissä noin 15 kilometrin päässä Viinijärven taajamasta etelään. Kylät edustavat Pohjois-Karjalan järvi-seutu -maisemaseutua ja Pyhäselän-Höytiäisen maisematyyppiä. Alue on maisematilallisesti ehjä ja topografialtaan ja maankäyttömuodoiltaan vaihteleva. Maiseman kauneus ja viehättävyys perustuu Risti- ja Rikinlammen ympäröivään kumpareisuuteen ja kylää reunustaviin harju- ja moreeniselänteisiin. Täyssinän rauhan rajakivi, joka on nykyään Heinäveden ja Liperin kuntien rajamerkki, sijaitsee alueen länsikulmassa.

Kaatamon kylä on asutettu 1600-luvun alkupuolella. Vanhin asutus sijoittui Ristilammen ympärille. Kaatamon ja Ristin kylien välistä on kulkenut Stolbovan rauhan raja, joka erotti Savon ja Karjalan. Kaatamo siirrettiin Kerimäen emäpitäjältä Liperiin vasta 1820-luvulla. Rakennuskanta on vaihtelevaa, mutta sisältää jonkin verran huomionarvoisia kohteita. Useista pihapiireistä löytyy komeita kivinavettoja. Suoranta (2005) on arvottanut Ristin-Kaatamon kylien seudullisesti arvokkaiksi rakennusperintökohteiksi Ristin-Kaatamon kansakoulun, joka on rakennettu vuonna 1897 ja Pöllälänmäen, joka on harmaa hirsirakennusten pihapiiri 1800-luvun alusta.

Kaatamon ja Ristinkylän ydinalue on säilynyt pääosin perinteisessä asussaan, lukuun ottamatta muutamia tilakeskusten uusia tiiliverhoiltuja asuinrakennuksia. Maisema-alue-rajauksen kaakkoisosassa sijaitseva vaaranlaki on voimakkaasti metsittymässä, eikä Mäkelän ja Alapihan tiloilla enää viljellä.

Maatalous ja varsinkin lypsykarjatalous on elinvoimaista. Kylätoiminta on myös aktiivista, ja kylälä toimii kyläyhdistyksen lisäksi Martat, maamiesseura ja metsästysseura. Tämän seurauksena maaseudun kulttuurimaisema-arvot tulevat säilymään Kaatamon ja Ristin kylillä tulevaisuudessa.

Rajaus: Rajauksen kaakkoisosassa sijaitseva erillinen vaaranlaki tulee rajata alueen ulkopuolelle. Aluetta tulee tarkistaa myös hieman alueen pohjoisosassa.

Maakuntakaavamerkintä: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue.

4.37 Liperin kirkonkylän kulttuurimaisema, Liperi

Liperin kirkonkylän kulttuurimaisema-alueella on niin valtakunnallista kuin maakunnallista merkitystä maaseudun kulttuurimaiseman ja rakennetun kulttuuriympäristön kannalta.

Liperi edustaa Pohjois-Karjalan järviseutu -maisemaseutua ja Pyhäselän–Höytiäisen viljelytasanko -maisematyyppiä. Liperin kirkonkylä on entisen suurpitäjän hallinnollinen keskus. Taajamarakentaminen ja vedenpinnan lasku on muuttanut merkittävästi alkuperäistä maisemakuvaa ja perinteistä kirkonkylämiljöötä. Kirkonkylän näkymää hallitsee jyrävä Liperin punatiilikirkko, joka on rakennettu vuosina 1854–1858. Vanha puinen kunnantalo on kirkonkylän vanhimpia rakennuksia. Kirkonkylää ympäröivät laajat peltoalueet ja maisema-alueen eteläosassa maisemakuvaa elävöittää vesistö, joka onkin tyypillinen maisemaelementti saaristolain mukaisessa saaristo-osakunnassa.

Entisaikojen Liperin emäpitäjään, Suur-Liperiin, kuuluivat nykyisen Liperin kunnan lisäksi Joensuu ja Outokummun kaupungit sekä Kaavin, Kontiolahden, Polvijärven kunnat, Säyneisen kunta sekä osia Juuan ja Rääkkylän kunnista. Liperin kirkonkylä on vanhan suurpitäjän keskus, joka toimi 1700-luvulla tärkeänä hallinto- ja liikekeskuksena.

Ruotsi-Suomeen Stolbovan rauhassa vuonna 1617 liitetyn Käkisalmen läänin hallinnolliset olot muuttuivat vuonna 1651, kun kruunu jakoi syrjäisen maakunnan pitäjiä läänityksinä ansioituneille henkilöille. Liperin suurpitäjä läänitettiin vuonna 1651 vapaaherrakunnaksi, jonka lääninherrana toimi Herman Fleming. Liperistä muodostui virkamiesten asuinpaikka keskeisen sijaintinsa vuoksi. Lamminniemen hovi oli Flemingien vapaaherrakunnan ja Suur-Liperin hallinnollinen keskus 1700-luvun puoliväliin saakka. Liperin Lamminniemen nykyinen punamullattu päärakennus on majuri Burghausenin vuonna 1813 rakennuttama. Puiston ympäröimä kartano sijaitsee vanhassa viljelysmaaisemassa Riihilammen ja Reilammen välisellä kannaksella.

Liperissä Kirkkosalmen rannalla sijaitsevan Simananniemen mansardikattoisen ja punamullatun hovin on rakennuttanut vuonna 1813 kihlakunnan tuomari Edward Hällström. Simananniemessä on ollut jo varhain oma meijeri sekä Suomen ensimmäinen karjako- ja meijerikoulu. Kruununvouti Gabriel Wallenius perusti Siikasalmen hovin 1760-luvulla. Wallenius osallistui innokkaasti alueen kehittämiseen, ja hänen aloitteestaan Liperiin saatiin ensimmäinen postitoimisto 1762. Hän oli mukana myös parantamassa liikenneyhteyksiä, edistämässä peltoviljelyä, aloittamassa saha-teollisuutta ja tehostamassa raudanvalmistusta. Siikasalmi oli Walleniuksen suvun hallussa viitensykmmentä vuotta, jonka jälkeen tilalla asui vuorollaan useita alueen merkkihenkilöitä.

Liperin asema hallinnon keskuksena hiipui, kun Wallenius muutti Tohmajärvelle ja Pielisensuun kylän (myöhemmin Joensuu) asema liikenteen ja elinkeinoelämän keskuksena alkoi korostua 1700-luvun lopussa. Liperi siirtyi kunnalliseen itsehallintoon vuonna 1875, joka on siis Liperin kunnan syntymävuosi.

Pohjois-Karjalan hovit ovat historiallisesti merkittäviä kruunun virkamiesten hallinto- ja asuinpaikkoja sekä paikallisen kulttuurimaiseman rakentajia. Pohjois-Karjalassa ei ole ollut varsinaista kartanolaitosta, mutta virkamiessäätyläisten rakentamia hoveja voi verrata arkkitehtuuriltaan rintamaiden kartanorakennuksiin.

Liperin kirkonkylällä on noin 1 700 asukasta. Maisema-alue on edustava esimerkki Pohjois-Karjalan järvisuon -maisemaseudusta ja Pyhäselän–Höytiäisen viljelytasanko -maisematyypistä. Maataloudella on Liperissä tärkeä merkitys ja sen asema säilyy myös tulevaisuudessa. Liperissä Vuonna 2005 maataloudesta sai elantonsa noin 15 prosenttia (tilastokeskus) asukkaista.

Liperin kirkonkylän kulttuurimaisema ma -maakuntakaavarajaus kattaa Liperin kirkonkylän taajaman ja sen ympäröivät viljelymaisemat. Alueen maisemalliset arvot perustuvat maaseudun viljelymaisemaan ja alueen eteläosassa viljely- ja vesimaiseman vaihteluun. Alue on laaja, eikä koko alue vastaa maisema-alueinventointiohjeissa maisema-alueelle annettuja kriteereitä. Maisema-alueeseen kuuluu rajausteknisistä syistä taajama-asutusta, johon maisema-alueen arvot eivät perustu. Kirkonkylän maakunnallisesti arvokkaat rakennetun kulttuuriympäristön kohteet merkitään omalla kohdemerkinnällä ja maakunnallisesti arvokkaalla maisema-aluemerkinnällä osoitetaan kirkonkylää ympäröivät viljelymaisemat.

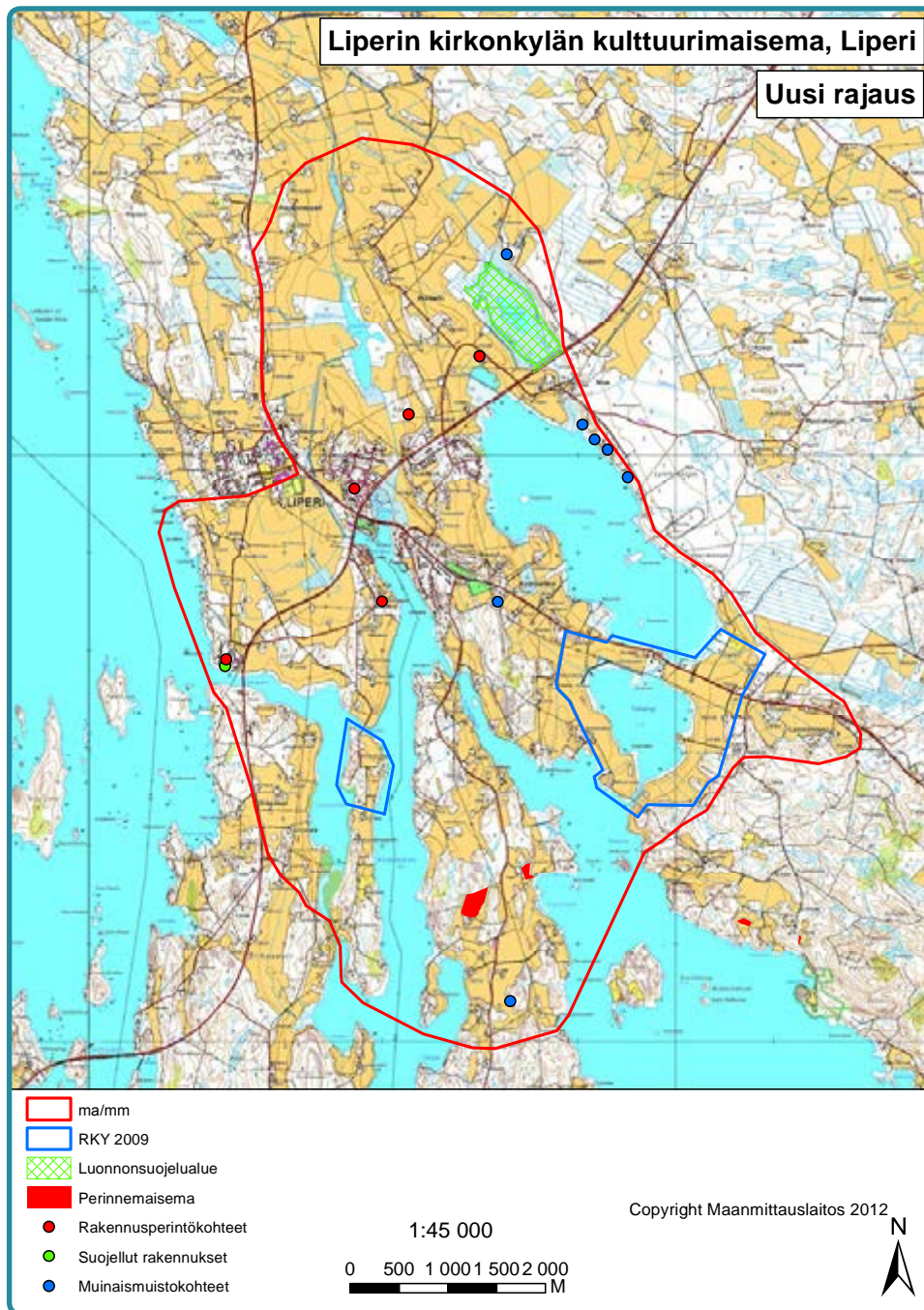

Kuva 31 Liperin kirkonkylää ympäröivää arvokasta viljelymaisemaa.

Rajaus: Tarkistetaan rajausta erityisesti Liperin kirkonkylän osalta.

Maakuntakaavamerkintä: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue.

4.38 Roukalahden kylämaisema, Liperi

Roukalahden kylä sijaitsee Liperin taajamasta noin kymmenen kilometriä kaakkoon. Roukalahti sijaitsee Pohjois-Karjalan järvisuon -maisemaseudulla, ja se edustaa Pyhäselän–Höytiäisen viljelytasanko -maisematyyppiä. Pyhäselän–Höytiäisen viljelytasanko -maisematyyppi muodostuu Roukalahdelta Heposelän pään kautta Taipaleenjokea Viinijärvelle asti jatkuvan viljavien kylien sarjasta. Roukalahti liittyy välittömästi Liperin kirkonkylän kulttuurimaisemaan. Roukalahden alue on maakunnalle poikkeuksellisen voimaperäisesti viljeltyä viljelymaisemaa lähes tasaisine peltoineen. Liperin kirkonkylä oli Pohjois-Karjalan keskus 1600–1700-luvuilla. Roukalahden asutus ajoittuu 1630-luvun lopulle.

Roukalahti on säilynyt maatalousvaltaisena kylänä. Kylän sijainti lähellä Joensuuta ja Liperin kirkonkylää on tuonut kylälle uusia asukkaita, jonka vuoksi kylä on säilynyt asuttuna. Palvelut ovat kylältä kuitenkin hävinneet.

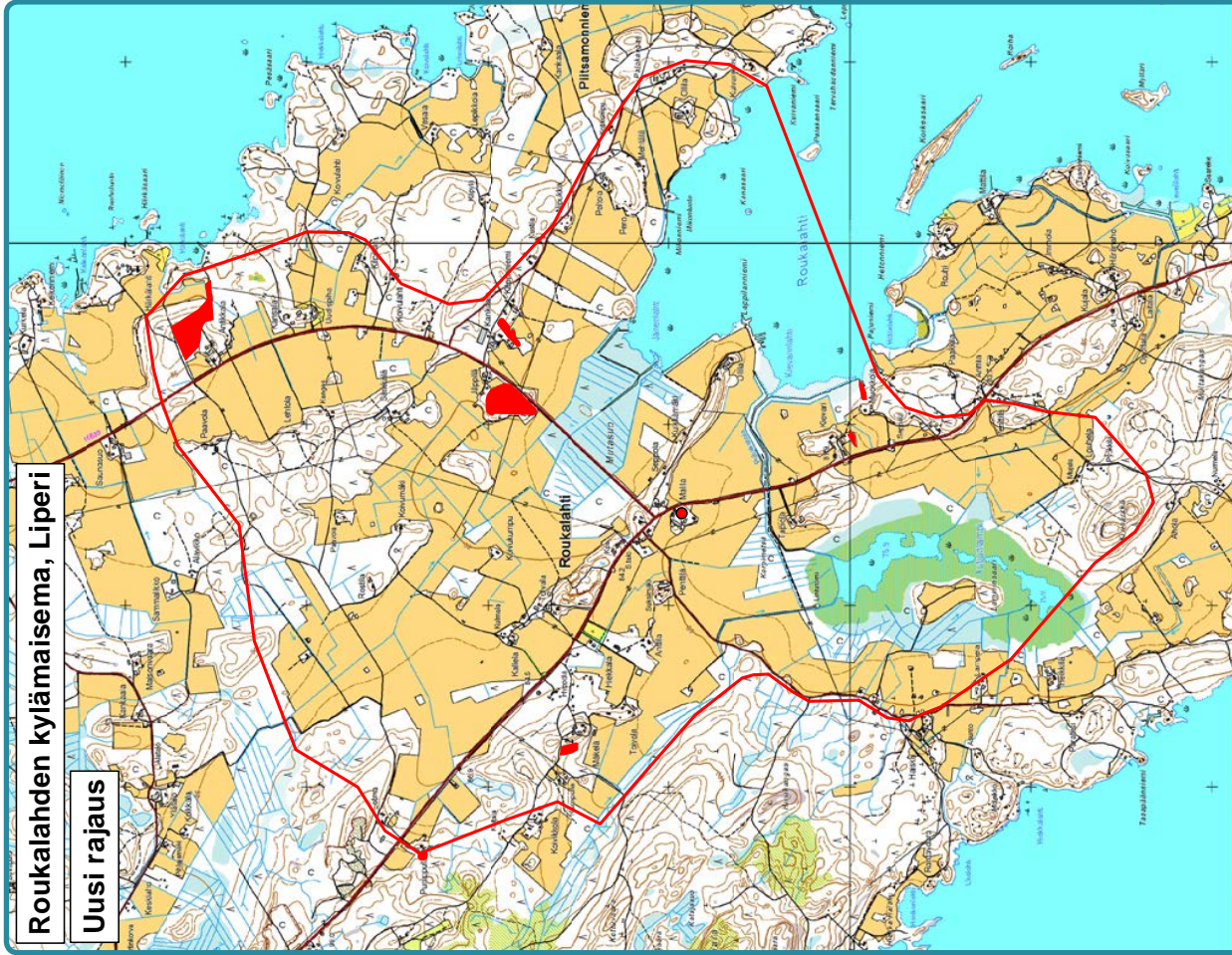
Vanhasta rakennuskannasta Suoranta (2005) mainitsee Roukalahden kylätalon, Lotman, Malilan, Kievarin, Kallelan, Anttilan ja Koivikkolan. Roukalahden kylätalo on 1920-luvulta. Lotma on Roukalahden vanhin pihapiiri, jonka asuinrakennus on 1850-luvulta. Malilan asuinrakennus on 1930-luvun lopulta, aitta 1800-luvulta ja kivinavetta vuodelta 1914. Vuodesta 1787 lähtien olemassa olleen Kievarin pihapiiri on alkuperäinen. Kallela pihapiiri on 1800-luvulta ja Anttila asuinrakennus 1800-luvulta. Koivikkola on 1900-luvun alun pihapiiri.

Maatalous on kylällä edelleen elinvoimaista, mutta peltoja on metsitetty kylämaiseman kannalta merkittävillä paikoilla. Muun muassa Lotman tilan pellot kylätien itäpuolelta on istutettu koivulle. Maisema-alueen reuna-alueilla viljelymaisema on taantunut peltojen metsittymisen myötä. Tehomaatalous on yksipuolistanut Roukalahden viljelymaisemaa.

Maatalousalan lisäksi kylältä löytyy myös muuta yritystoimintaa, kuten matkailu-, metallituote- ja kuljetusalan yrityksiä. Alueen kulttuurimaisemaa voidaan osittain pitää taantuvana, mutta viljelymaisema säilynee avoimena ja hoidettuna jatkossakin.

Rajaus: Rajauksen pientä laajentamista ja tarkistamista.

Maakuntakaavamerkintä: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue.

Copyright Maanmittauslaitos 2012

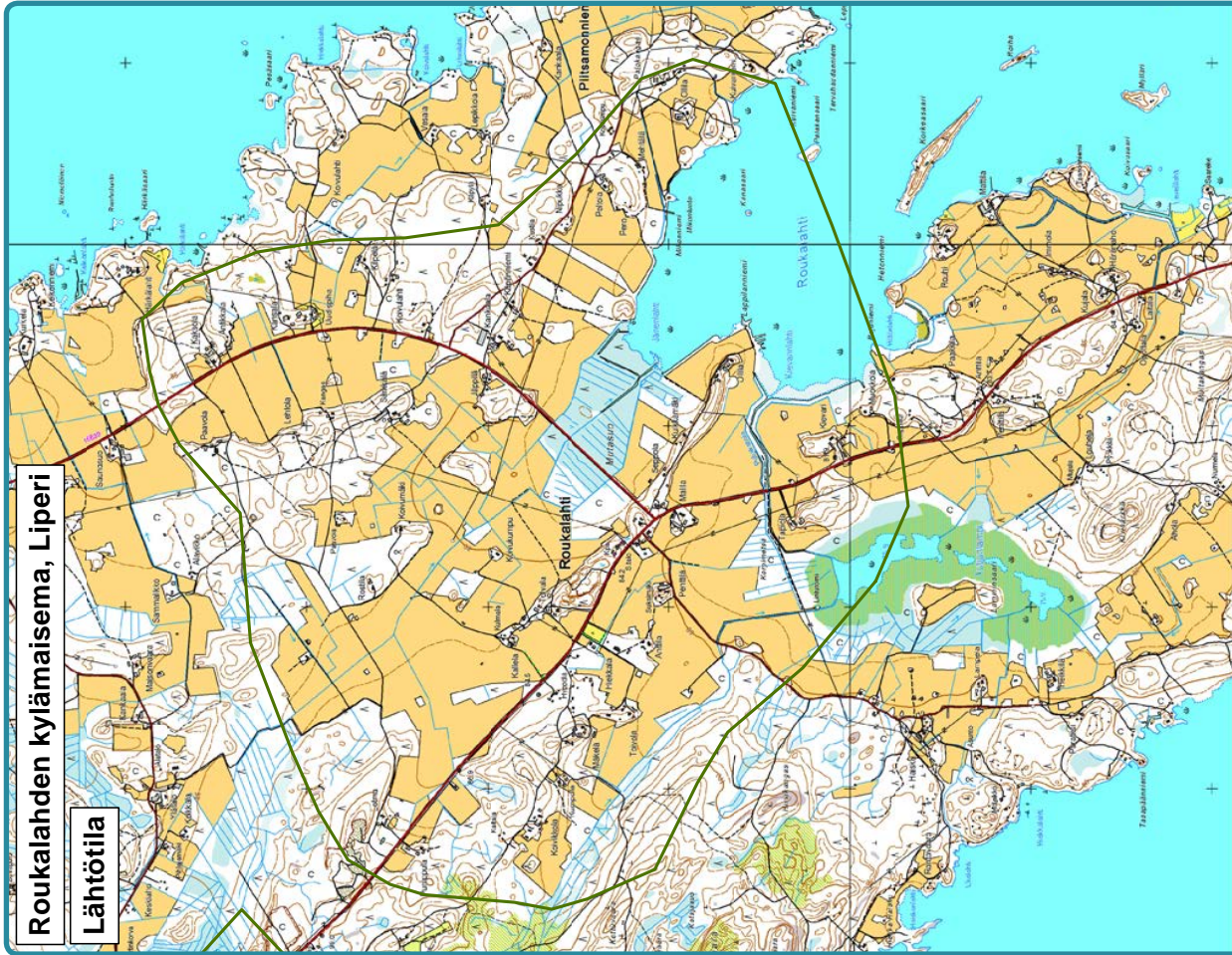
1:25 000

0 250 500 750 1 000 M

ma-2

Perinnemaisema

Rakennusperintökohteet

Copyright Maanmittauslaitos 2012

1:25 000

0 250 500 750 1 000 M

ma-2

4.39 Viinirannan kylä ja Taipaleen ortodoksinen kirkonkylä, Liperi

Maisema-alue sijaitsee Viinijärven kirkonkylän ympärillä ja länsipuolella. Alue kuuluu Pohjois-Karjalan järvisuutuun ja Pyhäselän-Höytiäisen viljelytasanko -maisematyyppiin. Maisema-alueen arvot perustuvat kulttuurihistoriaan, rakennushistoriaan ja maatalousmaisemaan.

Taipaleenjoki jakaa Viinijärven etelärannan vanhimman asutuksen kahteen kylään. Länsipuolinen Viiniranta on rakenteeltaan maakunnan tyyppipuhtain rantanauhakylä. Itärannan Taipaleen ortodoksinen kirkonkylämielisyys liittyy samaan maisemakokonaisuuteen.

Viiniranta on todennäköisesti Liperin vanhin kylä. Se on perustettu ilmeisesti jo 1400-luvulla. Laukunnimestä on löydetty pohjasedimentistä viljan siitepölyä vuodelta 1299. Maisema-alueella sijaitsee monia kiviakuitisia ja yksi pronssikautinen asuinpaikka. Viinirannan kylä muodostaa tiheän helminauhamaisen talorivin Viinijärven rannan ja kangasmaaston väliselle kapealle kaistaleelle kylätien varteen joesta luoteeseen runsaan sadan metrin välein. Rantaan on kasvanut noin 30 viime vuoden aikana sankka lehtimetsikkö, joka peittää järvinäköalat melko perusteellisesti. Alueella sijaitsee jonkin verran käytössä olevia peltokuvioita, mutta alue vaikuttaa maisemallisesti taantuneelta ja pusikoituneelta.

Nauhakylän rakennuskanta on monin paikoin uusiutunut, mutta vanhoja talusrakennuksia on jäljellä joissakin pihapiireissä. Arvokkaita kokonaisia pihapiirejä on vain vähän jäljellä.

Pirola on Kauppias Vasilei Mamantjeffin 1880-luvulla rakennuttama hyvin säilynyt kauppakartanopihapiiri. Kohde sijaitsee kauniilla paikalla ortodoksikirkkoa vastapäätä Taipaleenjoen varrella. Sisääntulotieellä sijaitsevat mahtavat kuuset. Päärakennusta on laajennettu 1900-luvun aikana. Rakennus on toiminut kauppana 1940-luvulle saakka. Päärakennusta vastapäätä sijaitsee tuparakennus. Pihapiirin pohjoispuolella sijaitsevat aitat ja sauna ja maantien puolella makasiinirakennus.

Taipaleen kylä Komperonjoen itäpuolella esiintyy väkivahvana jo 1500-luvun lopulla. Taipale levittäytyi joesta itään reunamuodostuman loivalle etelärinteelle parin kilometrin matkalle epäsäännölliseksi parveksi. Kylä pysyi vahvasti ortodoksisena 1600-luvun luterilaistamisenkin vuosina. Isonvihan jälkeen Taipaleesta tuli ortodoksinen kirkonkylä.

Ortodoksisen pääkirkon on rakennuttanut J. O. Leander vuonna 1906. Pohjamuotona on latinalainen risti. Kirkkosalin yllä kohoaa monikulmainen lyhtytorni ja neljä pientä kulmatornia. Runsain listoituksin jäsenelty julkisivu edustaa nikkarijugendia. Kirkkoa on korjattu vuosina 1953–1954. Kirkon neljästä kellosta yksi on peräisin Konevitsan luostarista. Samalla mäellä on ollut kirkko tai tasouna 1500-luvulta lähtien.

Ortodoksinen kirkkoherran pappila on rakennettu kirkkoherra Borotinskin aikana 1880-luvulla. Tiilikatto on 1930-luvulta. Vuonna 1923 rakennettu viinijärven rautatieasema on säilynyt alkuperäisessä asussaan. Asema-alueella on asuinrakennuksia talusrakennuksineen ja vesitorni. Taipaleen vanha puukoulu liittyy rautatieaseman miljööseen.

Conrad Söderholm rakensi Valistustalon alkuaan kauppakartanoksi 1870-luvulla. Talo on toiminut sen jälkeen kansakouluna, majatalona ja käräjäpaikkana. Rakennus siirtyi vuonna 1922 useiden yhdistysten omistukseen, jolloin rakennukseen tehtiin iltamasali.

Maisema-alueen maisema-arvot ovat nykyään taantuneet. Aluetta leimaa pusikoituminen ja maisemien umpeutuminen. Maisema-alueen maisemalliset arvot eivät yllä enää maakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen tasolle. Arvokkaat rakennusperintökohteet huomioidaan kohteittain ja Viinijärven rautatieasema on rakennetun kulttuuriympäristön vuoden 2009 alue.

Rajaus: -

Maakuntakaavamerkintä: Paikallisesti arvokas.

